

Uitstroom jeugdhulp

Een onderzoek naar (voorbereiding op) uitstroom jeugdhulp met verblijf

Onderzoek en Business Intelligence

Gemeente
Rotterdam

Wie zijn wij?

Onderzoek en Business Intelligence
is een afdeling binnen de gemeente Rotterdam.

De afdeling verzamelt informatie en doet onderzoek voor het maken en uitvoeren van beleid door de gemeente Rotterdam. Het onderzoek gaat over onderwerpen als gezondheid, zorg, onderwijs, re-integratie, demografie, ruimtelijke ordening en veiligheid. Soms is de gemeentelijke organisatie het onderwerp, vaker gaat het over de stad en haar bewoners. Het doel is steeds om met deze verzamelde kennis het beleid en de bedrijfsvoering van de gemeente te verbeteren.

Auteurs

Petra van de Looij-Jansen

Lieneke Glas

Colofon

Gemeente Rotterdam, afdeling Onderzoek en Business Intelligence (OBI)

Datum: 29 januari 2024
Projectnummer: 8283
Vragen: onderzoek@rotterdam.nl
Meer informatie: onderzoek010.nl
Fotografie: Rhalda Jansen

**Gemeente
Rotterdam**

Inhoud.

1	Inleiding.	5
1.1	Aanleiding onderzoek	5
1.2	Doel- en onderzoeksvragen	5
1.3	Onderzoeksmethoden	6
1.4	Leeswijzer	7
2	Context: jeugdhulp met verblijf	8
2.1	Vormen jeugdhulp met verblijf	8
2.2	Jongeren in jeugdhulp met verblijf	9
2.2.1	Aantal jongeren	9
2.2.2	Kenmerken jongeren	10
2.3	Aanbod jeugdhulp met verblijf	10
3	Vorbereiding op uitstroom	13
3.1	Vorbereiding volgens aanbieders	13
3.1.1	Factoren van invloed op keuze vervolgplek	13
3.1.2	Aanpak vorbereiding	13
3.1.3	Gebruik uitstroomprofielen	16
3.2	Ervaringen jongeren	17
3.2.1	Aanpak vorbereiding algemeen	17
3.2.2	Vorbereiding financiën	18
3.2.3	Vervolgplek wonen	19
3.2.4	Eigen regie	20
3.2.5	Aandachtspunten	20
4	Uitstroom jeugdhulp met verblijf	23
4.1	Uitstroom in de praktijk	23
4.2	Verlengde jeugdhulp	26
4.3	Uitvoeren van casusregie	27
4.4	Ervaren belemmeringen bij uitstroom	29
4.5	Behoeftte uitstroommogelijkheden	32
5	Samenvatting, conclusies en aanbevelingen	33
5.1	Inleiding	33
5.2	Vorbereiding op uitstroom	33
5.3	Uitstroom jeugdhulp	34

5.4 Overall conclusie	36
5.5 Beschouwing	36
5.6 Aanbevelingen	37

"Ik ben al een tijdje achttien, dat is al een tijdje geleden, maar als ik dan achteraf terugkijk, denk ik soms wel van misschien had ik wel sommige dingen kunnen vragen of dat toch niet anders kon. Want ik ging er gewoon mee akkoord dat ik naar de eerste de beste plek ging die er was omdat ik niet op de crisisopvang wou wonen, maar misschien had ik wel kunnen vragen van ik wil daarheen of ik wil daar niet heen."

21-jarige, Kamertrainingscentra

1 Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

Jeugdhulp stopt formeel op het moment dat een jongere 18 jaar wordt. Onder bepaalde voorwaarden kan de jeugdhulp verlengd worden tot 23 jaar (zie paragraaf 4.2). Jongeren die in een residentiële jeugdhulpvoorziening (24-uurszorg) verblijven, worden vaak al geruime tijd voor hun 18^e verjaardag geconfronteerd worden met de vraag waar ze gaan wonen als ze 18 jaar worden. Het is bekend dat de overgang naar volwassenheid voor jongeren die jeugdhulp ontvangen, ingewikkeld is. Ze bevinden zich veelal in een kwetsbare situatie en moeten de stap naar zelfstandigheid vaak versneld zetten. 58% van de jongeren ervaart moeite met de hulp bij de overgang 18- naar 18+.¹ Uit recent onderzoek van Stichting het Vergeten Kind blijkt dat ruim 80% van de jongeren die dak- of thuisloos is, een verleden heeft met jeugdzorg² en uit eerder onderzoek in de regio Rotterdam is dat bij ruim 60% van de dak- en thuisloze jongeren het geval.³

Het is dus van belang om deze jongeren goed te begeleiden in de overgang naar zelfstandigheid en het verlaten van de jeugdhulp. Op dit moment is weinig bekend over hoe de uitstroom uit de jeugdhulp verloopt, welke belemmeringen aanbieders ervaren en wat de behoefte van zowel aanbieders als jongeren is.

In opdracht van het cluster Maatschappelijke Ontwikkeling (afdeling Ondersteuning en Hulp) heeft OBI een onderzoek uitgevoerd naar de uitstroom van jongeren die de jeugdhulp gaan verlaten. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van het Actieplan *Vastpakken en niet Loslaten: voor Rotterdamse jongeren (16 – 27) in een kwetsbare situatie*.

1.2 Doel- en onderzoeksvragen

De doelstelling van dit onderzoek is om meer inzicht te krijgen in de manier waarop jeugdhulpaanbieders (lees: systeemaanbieders) toewerken naar een passende vervolgplek voor jongeren uit een residentiële jeugdhulpvoorziening (24-uurs zorg). De opgedane informatie en ervaringen kunnen ingezet worden bij het streven naar passende ondersteuning voor deze groep jongeren.

De hoofdvraag is als volgt:

Hoe wordt er op dit moment vanuit een residentiële jeugdhulpvoorziening toegewerkt naar een passende vervolgplek voor Rotterdamse jongeren en welke factoren spelen daarbij een rol?

Bij deze hoofdvraag zijn onderstaande deelvragen geformuleerd.

Primair uitstroomproces

- Welke uitstroomroutes/-mogelijkheden worden er door de jeugdhulpaanbieders gebruikt?
- Wat maakt dat een jeugdhulpaanbieder voor die route(s) kiest?
 - In hoeverre speelt de zorgwaarde een rol in de keuze voor een vervolgplek?
 - In hoeverre speelt de leeftijd van de jongere een rol in de keuze voor een vervolgplek?
- Welke verschillen in uitstroomroutes/-mogelijkheden zijn er tussen jeugdhulpaanbieders?
- Welke afweging wordt er gemaakt om wel/niet verlengde jeugdhulp in te zetten/aan te vragen?
- Wordt er gebruikt gemaakt van 'uitstroomprofielen'? En welke eventuele voor- en

¹ Onderzoek Breuer & Intraval: "Oorzaken dak- en thuisloosheid Rotterdam" (januari, 2019)

² Onderzoeksrapport Stichting het Vergeten Kind: "Ik was thuisloos en voelde me vergeten en afgedankt" (juni, 2023)

³ Onderzoek Breuer & Intraval: "Oorzaken dak- en thuisloosheid Rotterdam" (januari, 2019)

nadelen heeft dit? Zo niet, wordt dit op een andere manier gecategoriseerd? (Zoals 'zorgzwaarte', problematiek o.i.d.?)

- In hoeverre sluiten de uitstroommogelijkheden aan op de doelgroep? In welke mate zijn de uitstroomopties volledig en passend?
- Welke knelpunten ervaren jeugdhulpaanbieders bij de uitstroom uit residentiële jeugdhulp?
- Hoe zien jeugdhulpaanbieders de rol van de casusregisseur bij de keuze voor een vervolgplek?

Contextuele factoren uitstroomproces

- Wat is volgens de jeugdhulpaanbieders 'een passende vervolgplek'? En wat zijn daarbij dan belangrijke criteria?
- Hoe werken zorgaanbieders toe naar meer zelfstandigheid van jongeren en welke doelen of resultaten worden hierin nagestreefd? Gebruiken ze daar een methodiek bij? Zo ja, welke? Welke ervaringen hebben ze hiermee?
- Welke positie/invloed hebben jongeren zelf in het toewerken naar of het kiezen van een vervolgplek?
- Hoe ervaren jongeren de voorbereiding op een passende vervolgplek?
- In hoeverre voelen jeugdhulpmedewerkers zich goed geïnformeerd over de mogelijkheden (doorstroomopties) binnen de Wmo? Aan welke informatie is er behoefte?

1.3 Onderzoeksmethoden

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen is gebruik gemaakt van kwalitatieve onderzoeksmethoden. De keuze voor kwalitatief onderzoek heeft te maken met de focus van het onderzoek, deze ligt namelijk bij het verkennen en begrijpen van de huidige uitstroomprocessen en de voorbereiding daarop.

Interviews met aanbieders

Van elke jeugdhulpaanbieder (Timon, Prokino, Enver, iHUB, Yulius, Youz en Pameijer) is een (regio)manager benaderd voor een interview en een uitvoerder (gedragsdeskundige/psycholoog en/of trajectbegeleider). Indien mogelijk zijn manager(s) en uitvoerder(s) gezamenlijk geïnterviewd. Bij enkele aanbieders zijn nog (telefonische) vervolggesprekken geweest. De interviews vonden plaats op de locatie van de aanbieder of in een enkel geval online via Microsoft Teams. In tien interviews is met totaal twintig medewerkers gesproken. De interviews zijn in de periode juni – september 2023 afgenomen.

Interviews met jongeren

Jongeren zijn geworven via een doelgerichte steekproef. Het streven was om 10-15 jongeren te werven tussen de 16-18 jaar die bij een jeugdhulpaanbieder verblijven, met variatie in type verblijf (kamertrainingscentra, leefgroep, fasehuis/Perspectiefhuis). Jongeren zijn in eerste instantie geworven bij Timon, Prokino en Enver. Onderzoekers kregen van de medewerkers die deelnamen aan het interview de namen van contactpersonen om verdere afspraken mee te maken. Bij Enver verliep de werving via een medewerker cliëntenparticipatie die jongeren uit de Jongerenraad van Enver heeft benaderd. Met vier jongeren van Enver is een groepsgesprek gehouden. Bij Timon zijn drie gesprekken met in totaal vier jongeren geweest en bij Prokino twee gesprekken met in totaal vijf jongeren.

Omdat de werving in eerste instantie moeizaam verliep, is ook via andere kanalen geprobeerd jongeren te werven. Via Fietje Schelling⁴ zijn jongeren benaderd en via ExpEx jongeren⁵ die verbonden zijn aan het actieprogramma *Vastpakken en niet Loslaten*. Deze inspanning heeft nog één jongere opgeleverd.

⁴ <https://www.fietjeschelling.nl/>

⁵ ExpEx zijn Experienced Experts: "Wij zijn getrainde jongeren die zelf ervaring hebben in de jeugdhulp en zetten ons in als maatje van jongeren en/of adviseur van instellingen en overheden." Bron: <https://www.expex.nl/>

Totaal zijn veertien jongeren geïnterviewd, twaalf meisjes en twee jongens. De meeste jongeren waren 17 of 18 jaar oud, twee jongeren waren 16 jaar en één jongere was 21 jaar. Jongeren verbleven op verschillende verblijfplekken (kamertrainingscentra, leefgroep, tienermoederopvang, fasehuis of Perspectiefhuis). De interviews vonden in de meeste gevallen plaats op de locatie van de aanbieder. Eén interview is op een locatie van de gemeente Rotterdam afgenomen en één interview is telefonisch afgenomen. De interviews vonden plaats in de periode september – oktober 2023. Jongeren kregen na afloop van het interview een cadeaubon van 20 euro.

De ExpEx jongeren die verbonden zijn aan het actieprogramma dachten mee over de topiclijst en bij het groepsgesprek met de jongeren van Enver heeft één van de jongeren het gesprek geleid.

Omgang en verwerking data

Bij aanvang van het interview is aan betrokkenen toestemming gevraagd voor opname en verwerking van het gesprek. Alle respondenten gaven deze toestemming. De interviews zijn anoniem overgedragen aan en woordelijk uitgeschreven (getranscribeerd) door een extern transcriptiebureau. De uitgewerkte interviews zijn vervolgens door de onderzoekers gecodeerd en geanalyseerd met behulp van het programma ATLAS.ti.

De uitspraken die in deze rapportage zijn opgenomen, zijn niet herleidbaar tot individuele respondenten.

1.4 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 beschrijft de context van het onderzoek en gaat in op de vormen van jeugdhulp met verblijf, de omvang en kenmerken van de jongeren en het aanbod aan verblijfplekken. Hoofdstuk 3 gaat in op de resultaten van de voorbereiding op uitstroom, zowel vanuit het perspectief van aanbieders als vanuit jongeren die in de jeugdhulp verblijven. Hoofdstuk 4 beschrijft de resultaten van de uitstroom in de praktijk, de redenen om jeugdhulp te verlangen, de rol van casusregisseur, de ervaren

belemmeringen bij uitstroom en de behoefte van aanbieders aan uitstroommogelijkheden. Tot slot volgen in hoofdstuk 5 een samenvatting, conclusies en aanbevelingen.

2 Context: jeugdhulp met verblijf

In dit hoofdstuk beschrijven we de context van dit onderzoek. We gaan in op verschillende vormen van jeugdhulp met verblijf, op het aantal Rotterdamse jongeren dat dit type jeugdhulp ontvangt en op een aantal kenmerken van deze doelgroep. Tot slot beschrijven we per type aanbieder welke vormen van jeugdhulp met verblijf zij aanbieden.

2.1 Vormen jeugdhulp met verblijf

Jeugdhulp met verblijf is een vorm van hulp waarbij kinderen en jongeren op vrijwillige of gedwongen basis (tijdelijk) dag en nacht buiten hun omgeving verblijven, onder meer in leef- en behandelgroepen. Daarbij kan sprake zijn van een verblijf van een aantal dagen per week tot de hele week. Jeugdhulp met verblijf is niet vrij toegankelijk. In het vrijwillige kader vindt plaatsing in een instelling plaats via het wijkteam. In het gedwongen kader is er sprake van een ondertoezichtstelling of voogdijregeling en vraagt een gecertificeerde instelling de plaatsing aan. In dat geval is ook een machtiging uithuisplaatsing van de kinderrechter nodig.

Dit onderzoek richt zich specifiek op twee vormen van jeugdhulp met verblijf zoals deze in Rotterdam worden onderscheiden, namelijk 'behandeling met verblijf' en 'langdurig verblijf'. Een andere vorm van jeugdhulp met verblijf, namelijk pleegzorg, blijft in dit onderzoek buiten beschouwing. We lichten de vormen van jeugdhulp met verblijf hieronder toe.⁶

Behandeling met verblijf

Herstel, verbetering of stabilisatie van de problematiek van het kind staat centraal. Maar ook de versterking van de opvoedingsvaardigheden van de ouders. Is dat op orde, dan kan de jeugdige weer terugkeren naar het eigen gezin. Ook zelfstandig wonen is mogelijk, als terug naar huis

geen optie blijkt. In eerste instantie duurt behandeling met verblijf maximaal één jaar. Om een passende aanbieder voor deze hulp te vinden wordt altijd het zorgbemiddelingsteam (onderdeel van JBRR) ingeschakeld. Zorgbemiddeling begeleidt de toeleiding naar voornamelijk de specialistische residentiele jeugdhulp (24-uurszorg).

Deze vorm van verblijf, ook wel 'perceel B' genoemd, heeft in Rotterdam vier subvormen:

- B1: Open lichte behandeling
- B2: Gesloten jeugdhulp
- B3: Open intensieve behandeling
- B4: Gesloten behandelsetting

Langdurig verblijf

Jeugdigen die na behandeling nog niet terug kunnen naar huis of pleeggezin worden meestal geplaatst in langdurig verblijf. Voor deze jeugdigen is behandeling niet (meer) nodig en het accent ligt op zo zelfstandig mogelijk opgroeien met professionele hulp. Deze ondersteuning wordt op de locatie geleverd waar de jeugdige woont. Voor jonge kinderen tot 12 jaar heeft opvang in een kleinschalige woonvorm of een gezinshuis de voorkeur. Oudere jongeren komen ook voor een kamer of beschermd wonen in aanmerking. Jeugdigen wonen zoveel mogelijk zelfstandig, maar worden ondersteund daar waar het zelf niet lukt.

Deze vorm van verblijf, ook wel 'perceel C' genoemd, heeft in Rotterdam drie subvormen:

- C1: Gezinshuis
- C2: Begeleid zelfstandig wonen
- C3: Beschermd wonen

Landelijk is bij 12% van de kinderen die jeugdhulp ontvangen sprake van jeugdhulp met verblijf. Iets meer dan de helft van de kinderen wordt

⁶ Ik zoek jeugdhulp | Rotterdam.nl

opgevangen in pleeggezinnen, de overige helft ontvangt andere vormen van jeugdhulp met verblijf.

2.2 Jongeren in jeugdhulp met verblijf

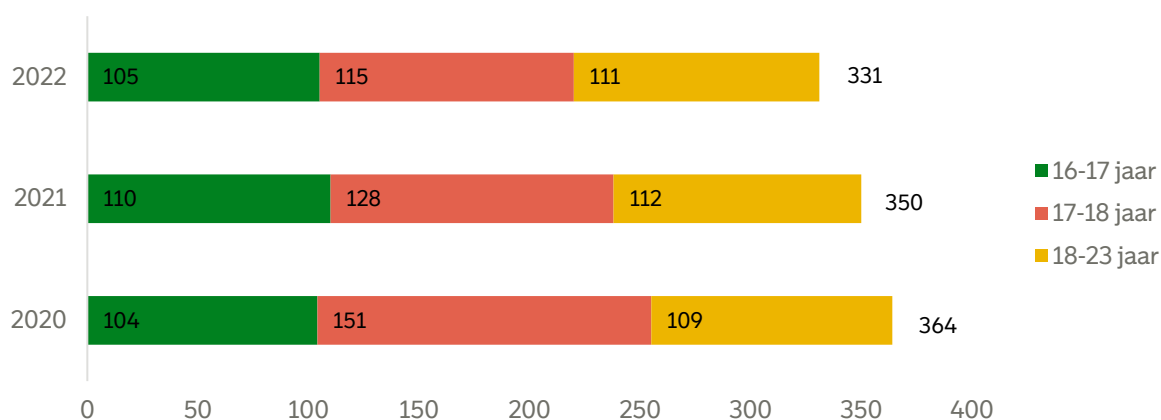
2.2.1 Aantal jongeren

Voor de regio Rotterdam Rijnmond bieden zeven jeugdhulpaanbieders jeugdhulp met verblijf in de vorm van Behandeling met verblijf ('perceel B') of Langdurig verblijf ('perceel C'). Voor het domein J&O (Jeugd en Opvoedhulp) gaat om de aanbieders Timon, Prokino, Enver en iHUB, voor het domein GGZ gaat het om Yulius en Youz (Parnassia) en voor JmB (Jeugd met Beperking) om Pameijer.

Om een indicatie te geven hoeveel Rotterdamse jongeren (16-23-jarigen) jeugdhulp met verblijf ontvangen, zijn gegevens van de Transformatiemonitor GRJR (Gemeenschappelijke Regeling Jeugdhulp Rijnmond) gebruikt.

Figuur 1 geeft het aantal unieke 16-23-jarigen met jeugdhulp met verblijf weer (perceel B en C), naar leeftijdscategorie en jaar van verblijf (bron: Transformatiemonitor GRJR, selectie B en C perceel; geraadpleegd op 25 augustus 2023). Bij de aanname dat jongeren vanaf ongeveer 16 jaar voorbereid worden op een passende vervolg woonplek, is uit deze figuur af te leiden dat in 2022 331 Rotterdamse jongeren zich in een fase bevinden van voorbereiding op een vervolgplek/uitstroom uit jeugdhulp. Het valt op dat er vanaf 2020 een kleine afname is te zien in het aantal 16-23-jarigen met jeugdhulp met verblijf: van 364 in 2020 naar 331 jongeren in 2022.

Uit de figuur valt verder af te leiden dat jaarlijks bij ongeveer 110 jongeren sprake is van verlengde jeugdhulp (leeftijdscategorie 18-23-jarigen).⁷ Dat is ongeveer een derde van de totale groep 16-23-jarigen met jeugdhulp met verblijf.

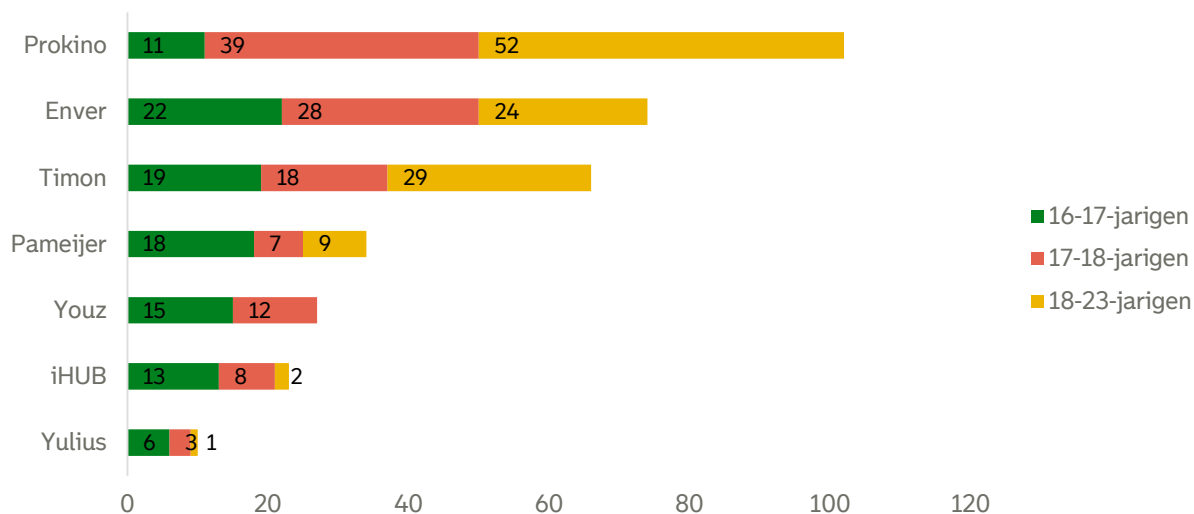
Figuur 1. Aantal unieke Rotterdamse 16-23-jarigen met jeugdhulp met verblijf naar jaar van verblijf en leeftijdscategorie

Figuur 2 geeft voor 2022 het aantal unieke jongeren met jeugdhulp met verblijf weer (perceel B en C), naar jeugdhulpaanbieder en leeftijdscategorie. In 2022 verbleven de meeste jeugdigen bij

Prokino, gevolgd door Enver en Timon (72% van totale groep). Wat verder opvalt is dat Prokino en Timon naar verhouding de meeste jeugdigen met

⁷ Verlengde jeugdhulp is hulp aan jeugdigen tussen de 18 en 23 jaar. Bijvoorbeeld als er nog hulp nodig is en die hulp niet vanuit een andere wet kan worden geleverd. Of omdat de behandeling nog doorloopt. Dan kan de gemeente jeugdhulp toekennen aan een persoon ouder dan 18 jaar. Dit kan omdat in de Jeugdwet onder de definitie van 'jeugdige' ook iemand van 18 tot 23 jaar kan vallen.

verlengde jeugdhulp hebben, respectievelijk 46% en 45% binnen de groep 16-23-jarigen.

Figuur 2. Aantal unieke Rotterdamse 16-23-jarigen met jeugdhulp met verblijf naar jeugdhulpaanbieder en leeftijdscategorie (2022)

2.2.2 Kenmerken jongeren

De problematiek van de jeugdigen is divers.⁸ Vaak is sprake van gedragsproblematiek. Verder spelen sociale, emotionele, cognitieve en psychiatrische problemen een rol. Problemen binnen het gezin van herkomst komen vaak voor. De problemen ontstaan over het algemeen op vroege leeftijd, waardoor jeugdigen vaak een uitgebreide hulpverleningsgeschiedenis hebben. De problematiek van de opgenomen jeugdigen is meervoudig en complex. De meerderheid van de jeugdigen in de onderzochte residentiële instellingen heeft op vier of vijf van de volgende gebieden problemen:

- Psychosociaal functioneren (zoals emotionele problemen, gedragsproblemen of gebruik van middelen/verslaving);
- Lichamelijke gezondheid (zoals ziekten, klachten of een gebrekkige zelfverzorging);
- Vaardigheden en cognitieve ontwikkeling (zoals leerproblemen, aandachtsproblemen of sociale vaardigheidsproblemen);
- Gezin en opvoeding (zoals een ontoereikende opvoeding, problemen in de ouder-kindrelatie,

verwaarlozing, mishandeling, misbruik of problemen van de ouders);

- Omgeving (zoals problemen op school of werk, problemen in relaties, met vrienden en het sociale netwerk en problemen in de vrijetijdsbesteding).

2.3 Aanbod jeugdhulp met verblijf

In deze paragraaf schetsen we het aanbod jeugdhulp met verblijf in de regio Rotterdam. Zeven systeemaanbieders voeren deze jeugdhulp uit; ook worden hiervoor onderaannemers ingezet, al dan niet via de zeven systeemaanbieders. Omdat duidelijke aantallen per verblijfsvorm ontbreken, worden met name de verschillende vormen van verblijf beschreven.

Timon

Het aanbod verblijfplekken is als volgt:

- Perspectiefhuis fase 1 en 2: huis in de wijk met fasegewijze begeleiding voor jongeren van 14 t/m 18 jaar;

⁸ Inleiding - Richtlijn residentiële jeugdhulp - Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming

- Perspectiefhuis Zelfstandigheidsfase: huis in de wijk met fasegewijze begeleiding voor jongeren van 16 t/m 18 jaar;
- Behandelgroep tienermoeders en meiden: opvang voor tienermoeders en meiden met sekse specifieke problematiek, vanaf 16 jaar en ouder.

Timon heeft een doorlopende zorglijn 18-/18+, wat inhoudt dat Timon zowel een aanbod voor jeugdhulp heeft als een WMO-aanbod.

Prokino

Het aanbod verblijfplekken is als volgt:

- Fasegroep: (langere) voorbereiding op zelfstandig wonen, verdeeld in 4 fasen, 15 t/m 18 jaar;
- Leefgroep: tijdelijke woonplek voor jongeren met dag en nacht begeleiding, 13 t/m 18 jaar;
- Kamertrainingscentrum: voorbereiding op zelfstandig wonen, 24 uur p/d begeleider aanwezig, 16 t/m 18 jaar;
- Begeleid wonen 18-: in Rotterdam Zuid op diverse plekken in de wijk, of binnen de locaties met meerdere woongroepen;
- LEV-groep (Leven en Verbinden): LEV duurt tussen de 4-8 maanden, doel is contactverbetering en versterken van de jongere en het gezin, 12 t/m 18 jaar.

Prokino heeft een doorlopende zorglijn 18-/18+, wat inhoudt dat Prokino zowel een aanbod voor jeugdhulp heeft als een WMO-aanbod.

Enver

Het aanbod verblijfplekken is als volgt:

- Gezinshuizen;
- Behandelgroepen;

- Uitwijkhuis: kleinschalige voorziening, met klein team pedagogisch medewerkers).
- Fasehuizen;
- Kamertrainingscentra;
- Naastwonende mentoren: een aantal jongeren (4) wonen zelfstandig met begeleiding van een mentor die in het naastgelegen huis woont. Het is een vorm van zelfstandig wonen met toezicht, met begeleiding van één vast contactpersoon.

iHUB

Het aanbod verblijfplekken is als volgt:

- Gezinshuizen;
- Kleinschalige behandelgroepen;
- Studio's: de Studio's zijn er voor jongeren (16-18 jaar) met opgroei- en opvoedingsproblematiek of jongeren die een kortdurende periode in geslotenheid verbleven en nu de stap naar zelfstandig wonen willen maken.
- JeugdzorgPlus: gesloten setting voor jongeren met een zeer complexe hulpvraag; gaat om hoog specialistische behandeling.

iHUB heeft een specialisatie in behandeling van complexe problematiek bij jongeren en gezinnen.

Youz

Het aanbod verblijfplekken is als volgt:

- De Fjord: orthopsychiatrische kliniek voor jongeren met complexe problemen, vaak een combinatie van psychiatrie en gedragsproblemen, kunnen hier voor 1,5-2 jaar worden opgenomen. De Fjord heeft vier klinische afdelingen.⁹
- Lupine Kliniek: klinische behandeling voor jongeren tussen de 16 en 24 jaar met Autisme Spectrum Stoornis (ASS) en eventueel comorbiditeit.

⁹ 1: Besloten afdeling voor kortdurende klinische behandeling, m.n. gericht op stabilisatie, activatie, observatie en diagnostiek.
 2: Gesloten high care behandelafdeling gericht op psychische stoornissen (waaronder autismespectrum stoornissen) en internaliserend gedrag, zoals ernstige automutilatie en aanhoudend suïcidaal gedrag. Behandelmethodiek: DGT (dialectische gedragstherapie).
 3: Open schematherapeutische en inzichtgevende behandelafdeling, gericht op persoonlijkheidsproblematiek (in ontwikkeling). De behandeling is groepsgericht, er is veel aandacht voor de onderlinge dynamiek op de groep.
 4: Open schematherapeutische en inzichtgevende behandelafdeling, gericht op het vergroten van eigen verantwoordelijkheid en zelfstandigheid van de individuele jongeren.

- Youz Kliniek Ceder: besloten kliniek voor jongeren tussen de 13 en 24 jaar waarbij verslaving (alcohol, drugs en/of gokken) op de voorgrond staat en waarbij andere problematiek meespeelt (trauma, angststoornissen, depressie en/of Psychose).

Yulius

Het aanbod verblijfplekken is als volgt¹⁰:

- Kliniek 12 t/m 21 jaar (de Steiger);
- Klinieken < 12 jaar;
- HIC (High Intensive Care) diagnostiek afdeling voor 12 tot 18-jarigen;
- HIC (High Intensive Care) gesloten afdeling voor 12 tot 18-jarigen.

Pameijer

Het aanbod verblijfplekken is als volgt:

- Gezinshuizen;
- Kleinschalige woonvormen: kinder- en jongerenwoonvormen;
- Voorbereidend Kamertraining: voorbereidend kamertraining is voor jongeren van 17 tot 21 jaar, die niet langer thuis kunnen wonen.

¹⁰ Informatie onder andere van www.yulius.nl/zorg/zorg-kind-en-jeugd

3 Voorbereiding op uitstroom

Dit hoofdstuk gaat over de wijze waarop aanbieders jongeren voorbereiden op een vervolgplek na de jeugdhulp. We beschrijven de aanpak per categorie systeemaanbieder. Daarnaast gaan we in op de ervaringen van jongeren met de voorbereiding op uitstroom uit de jeugdhulp.

3.1 Voorbereiding volgens aanbieders

3.1.1 Factoren van invloed op keuze vervolgplek

De uiteindelijke keuze voor een vervolgplek is afhankelijk van verschillende factoren. De keuze voor een vervolgplek is onder andere afhankelijk van de (hulp)vraag en de problematiek van jongeren: *“Dat is bij iedereen anders natuurlijk. Dat is op maat, dat is een beetje afhankelijk van wat de doelen zijn.”* Een medewerker van Enver benoemt dat ze proberen mee te bewegen met de zorgvraag van een jongere. Wat hierin ook meespeelt is wat jongeren nog willen toelaten aan begeleiding – in hoeverre zij ‘hulpverleningsmoe’ zijn. Een medewerker van Pameijer benoemt dat ze niet alleen kijken naar wat een jongere zelf wil, maar ook naar wat realistisch is voor een jongere.

“En we kijken natuurlijk hoe iemand erbij zit en wat iemand aan kan. En sommigen zeggen, ik wil op mezelf, maar dan denk je, voorlopig zit jij nog drie keer per dag bij de begeleiding op hun lip dus ik zie het niet voor me dat jij op jezelf gaat en niemand hebt. Want het is natuurlijk ook heel erg afhankelijk van het netwerk wat ze hebben. Hebben ze een steunend netwerk ja of nee? Dat is bij LVB eigenlijk heel minimaal.” Medewerker Pameijer

Daarnaast is de leeftijd van 18 jaar niet altijd een ‘hard’ criterium voor uitstroom, al is het wel een belangrijke factor. De zorgvraag van een jongere is voorliggend. Dat betekent dat jongeren soms nog wat langer op een plek verblijven voordat ze

uitstromen, waardoor tijd ook een belangrijke factor is:

“Daar [KTC] zitten ze tegenwoordig weleens wat langer, omdat daar ook wel een bepaalde omkeer in gedachten is gekomen, en dat is eigenlijk op de residenties hetzelfde, want in principe was het daar vroeger ook heel streng. Achttien en dan was het klaar, nou zo streng is het niet altijd meer. Het ligt er heel erg aan wat de hulpvraag is en anders zitten ze er soms ook tot negentien, maar dan heb je natuurlijk stukje verlengde jeugdrechten.” Medewerker Enver

“(…) maar uiteindelijk is die stap naar zelfstandigheid er wel, maar overwegend is dat niet op achttienjarige leeftijd of verjaardag achttien, maar loop je nog even door. En ik denk, er wordt wel heel veel gesproken over het gat 18-/18+, maar ik denk in deze regio dat we dat gat behoorlijk aan het dempen zijn of hebben gedaan de afgelopen jaren. Want kinderen gaan er niet uit als ze achttien zijn. De gemeentes zien ook, of de jeugdbeschermers daarvoor, dat er gewoon wat langer zorg nodig is, is eigenlijk weinig discussie over.” Medewerker Enver

Een andere factor die een rol speelt bij uitstroom is het netwerk: is er familie in de buurt? Of is er sprake van een ‘negatief netwerk’ in de buurt of omgeving dat juist vermeden moet worden? Daarnaast hangt de keuze voor een vervolgplek ook af van het beschikbare aanbod van woonmogelijkheden.

3.1.2 Aanpak voorbereiding

Timon, Prokino en Enver (J&O aanbieders van origine)

De verschillende van origine J&O-aanbieders hebben een vrij overeenkomstig voorbereidingsproces als het gaat om de voorbereiding op uitstroom uit jeugdhulp. Met ‘begeleidingsplannen’¹¹ werken

¹¹ Aanbieders gebruiken hier verschillende terminologie voor, zoals trajectplannen, hulpverleningsplannen, perspectiefplannen.

mentoren en begeleiders aan algemene en persoonlijke doelen, evalueren ze de voortgang en maken ze afspraken over de uitstroom. Het toekomstperspectief is onderdeel van deze plannen.

“Ze krijgen sowieso een trajectplan altijd. Dus daar staan ook de stappen in die gezet moeten worden. En ze hebben gewoon een hulpverleningsplan en dat is natuurlijk echt heel erg met die doelen ook. Daarin mogen ze zelf ook meekijken en meebeslissen van, welke doelen wil ik nu aan gaan werken? En je hebt altijd als grote einddoel om zelfstandig te worden. Dat is voor iedereen verschillend op de manier waarop je daaraan werkt. (...) Dus wij hebben ook onze vaste processen met een trajectplan die inderdaad traject-overstijgend kijkt, waarin je het toekomstperspectief meeneemt. En we hebben het hulpverleningsplan waar je als hulpverlener mee werkt. De toekomst is gewoon een vast onderdeel in beide plannen. En contractueel ligt er dat er een toekomstplan is. Dat wordt in principe gemaakt door de casusregisseur.” Medewerker Timon

In de begeleidingsplannen komen een aantal standaardonderwerpen aan de orde, zoals financiën en school/werk/andere vormen van dagbesteding. In de interviews is nagegaan of aanbieders bij de voorbereiding naar zelfstandigheid een specifieke methodiek gebruiken. Alleen Prokino benoemt een methodiek in te zetten, namelijk het 8-fasenmodel¹². Doel van deze methodiek is om cliënten doelgericht te laten werken aan hun toekomst. Timon benoemt bij jongeren die overgaan naar WMO-financiering standaard een budgetcoach in te zetten die vier maanden voor de overgang een financiële intake doet.

Aanbieders werken in hun aanpak gefaseerd toe naar meer zelfstandigheid. Zo heeft Prokino een fasegroep ‘Way to KTC (Kamertrainingscentra),’ waarbij de jongeren voorbereid worden op een grotere mate van zelfstandigheid en zelfredzaamheid. Aanbieders proberen verder een balans na te streven tussen richtlijnen en maatwerk; dit hangt

ook af van het type verblijf en de zelfstandigheid van jongeren.

“Elke zorg is maatwerk en je hebt richtlijnen omdat je, als we het vergelijken- Wanneer bij residentieverblijf er 24 uur zorg is, kan je niet iedere cliënt een eigen maatwerk traject geven, omdat je met elkaar afspraken hebt. Als je zegt, jij mag om elf uur thuiskomen maar jij mag om één uur thuiskomen, dat kan je niet aan elkaar verkopen. Wanneer je op een begeleid wonen locatie zit waar grotere mate van zelfstandigheid is, kan je echt individuele afspraken maken binnen grotere gestelde kaders die er zijn.” Medewerker Prokino

Het is wisselend hoe in de praktijk aan zelfstandigheid wordt gewerkt, zo merkt een medewerker van één van de aanbieders op. Dit kan betekenen dat de ene begeleider de nadruk legt bij de sociaal-emotionele ontwikkeling, terwijl een andere begeleider het belangrijk vindt dat een jongere kan koken. Het kan ook per locatie verschillen. Er is behoefte aan een gezamenlijke visie op wat zelfstandigheid of zelfredzaamheid in de praktijk concreet betekent.

“Het is heel wisselend. Is mijn ervaring. En daar ben ik binnen onze eigen organisatie wel ook de gesprekken over aan het aangaan. Ik mis soms een stukje visie op wat is zelfstandigheid, wat is die zelfredzaamheid? Want het is nog heel erg per locatie verschillend en dan soms ook nog eens, wie tref je als mentor, hoe ziet diegene dat?” Medewerker Enver

iHub (J&O-aanbieder voor complexe doelgroep)

Tijdens de intake gaat het al over de vervolgplek, zo geeft een medewerker aan. Dit is onder andere vanwege de lange wachtlijsten en het lange aanmeldproces. De belangrijkste overweging aan het begin is of een jongere nog terug naar huis kan. Het perspectief van een jongere blijft onderwerp van gesprek in de begeleidingsgesprekken.

¹² <https://www.movisie.nl/interventie/8-fasenmodel> ; Het 8-fasenmodel is een krachtgericht begeleidingstraject waarin de volgende leefgebieden centraal staan: zingeving, wonen, financiën, relaties, lichamelijke gezondheid, psychische gezondheid, werk en activiteiten. De methode ontleent haar naam aan de acht fasen in het begeleidingsproces: van aanmelding tot uitstroom.

“Je moet het eigenlijk zo zien, voordat een kind bij ons binnenkomt, dan heb je al een gesprek. En in dat eerste gesprek gaat het altijd over wie gaat jou helpen? Wie is jouw mentor? Wat gaat het netwerk voor je doen? Maar ook altijd wat is jouw perspectief? Dat is altijd aan de orde of het kind nou zestien is of acht, daar gaat het altijd over. En vanaf dan heb je voortdurend perspectiefplanbesprekingen, daar staat het gewoon vast op de agenda.” Medewerker iHUB

Wanneer duidelijk is dat een jongere richting een ‘zelfstandigheidstraject’ gaat, dan worden daarop doelen geformuleerd. Een jongere moet bijvoorbeeld volledig zelfstandig naar buiten kunnen en zijn of haar telefoon kunnen gebruiken. Financiën zijn daarbij ook een belangrijk thema. Het lukt niet bij alle jongeren om een concreet perspectief te hebben omdat veel jongeren bij vervolginstellingen afgewezen worden vanwege hun problematiek. Het is dan moeilijk om een jongere gemotiveerd te houden.

“En we zien ook dat de trajecten die het moeilijkst lopen, zijn die jongeren die niet weten waar ze naartoe gaan en waar we het zelf ook allemaal nog niet weten en geen passende plek kunnen vinden. Dus het blijft heel moeilijk om dan een gemotiveerde jongere op de groep te houden.” Medewerker iHUB

Omdat ze merken dat er met name voor jongeren met forse GGZ-problematiek weinig aansluiting is tussen de gesloten jeugdzorg en bijvoorbeeld beschermd wonen, heeft iHUB bij de locatie Harreveld een soort tussenvoorziening ontwikkeld. Jongeren kunnen daar zelfstandiger worden en toewerken naar een GGZ-vervolgvoorziening. Ze maken daarbij gebruik van de VertrekTraining.¹³

Yulius en Youz

Het verschil tussen de GGZ-aanbieders en de andere aanbieders is dat de jongeren niet wonen bij de GGZ-aanbieder. Zij volgen daar hun behandeling, en dat kan een (opname-)verblijf inhouden, maar die is tijdelijk van aard. Zodra de behandeling wordt gestart wordt er al gesproken over de

uitstroom wanneer de jongeren achttien is. Er wordt hiervoor gebruikgemaakt van het perspectiefplan.

“Het is vergelijkbaar met een ziekenhuisopname, het is niet helemaal correct, maar daar lijkt het best wel aardig op. Eigenlijk beginnen wij vanaf zestien al te kijken van, wat is het perspectiefplan voor deze jongere?” Medewerker Yulius

Het perspectiefplan omvat meer dan alleen de behandeling voor psychische klachten. Er wordt ook gekeken naar thema's als netwerk, dagbesteding (opleiding, werk), financiën en wonen.

“Het is niet alleen dat wij kijken naar de psychische problematiek van jongeren. We kijken ook naar de context. Vaak, ze zitten natuurlijk in een systeem met ouders, broers, zussen, vrienden, dus daar kijk je naar, naar de beschermende factoren, maar ook naar de factoren waardoor dingen slecht blijven lopen. Dagbesteding is natuurlijk een belangrijk thema, financiën, huisvesting. Een beetje dat soort thema's komen wel aan de orde.” Medewerker Yulius

De financiering (overgang naar Zorgverzekeringswet), de behandelaar of het verblijf kunnen veranderen na de 18^e verjaardag. Yulius heeft soms ook te maken met jongeren bij wie pleegzorg of gesloten jeugdzorg stopt. Medewerkers van Yulius benoemen dat deze jongeren vaak tussen wal en schip vallen omdat ze denken dat ze het zelf wel kunnen terwijl hulpverleners inschatten dat ze daar qua ontwikkeling nog onvoldoende aan toe zijn. Ze benadrukken het belang om deze groep tijdig (tussen 16-18 jaar) een perspectief te bieden en voor te bereiden op een vervolgplek.

“Dat zie je ook bij de jongeren die in de gesloten jeugdzorg hebben gezeten, die hebben echt zoiets, ik kan het allemaal wel zelf, ik ben dus echt al achttien dus nu ga ik het allemaal wel zelf regelen. Dus voor die groep merken we dat het dus lastig is om als we ze niet tijdig mee kunnen nemen tussen de zestien en de achttien, van hoe gaan we dit doen, dan kunnen wij ze nog begeleiden van dit heb je nodig om in zo'n Boekholt of iets anders te kunnen

¹³ [VertrekTraining | Nederlands Jeugdinstituut \(nji.nl\)](https://www.vertrektraining.nl/)

wonen, zullen we je helpen, zullen we je ondersteunen?" Medewerker Yulius

Medewerkers voelen zich hiervoor verantwoordelijk, maar vragen zich ook af wie dat stuk perspectief op wonen op zich gaat nemen: *"Daar zit wel vaak een gat, op het moment dat het stopt bij hun achttiende en wij vooral gericht zijn op behandeling, wie gaat dan het stuk wonen of perspectief op wonen? Dat komt dan vaak bij ons op het bord, maar wij hebben andere dingen."* Het gaat hierbij om vrij kleine aantallen, en in die gevallen proberen ze met de betrokken partijen tot een oplossing te komen.

Een vervolgplek kan een plek voor wonen zijn of een vervolgplek voor de behandeling. Er zijn groepen cliënten die herstellen ("genezen"): *"echt blijvend klachtenreductie, dat mensen weer verder kunnen op eigen kracht"*, en er is een groep die *"toch wel kwetsbaar blijft en ook wel nazorg nodig heeft"*.

Pameijer (Jeugd met beperking)

Bij jongeren die intern doorstromen naar Voorbereidend Kamertraining is vaak al een plan opgesteld met doelen. Afhankelijk van de hulpvraag worden doelen gesteld die onderdeel zijn van het ondersteuningsplan. Het toekomstplan is niet een separaat plan, maar is geïntegreerd in de wijze waarop hulpverleners met het ondersteuningsplan aan de slag gaan.

"Het ondersteuningsplan van die jongere. Dus je krijgt een jongere binnen met een hulpvraag en daar stel je doelen op en met die doelen ga je aan de slag. Zo van, op welke manier ga jij nou je doel behalen? En dat doe je elke keer evalueren en daar is een gedragsdeskundige bij betrokken. Dus zo ben je aan de slag." Medewerker Pameijer

Er wordt niet via een specifieke methodiek gewerkt aan zelfstandigheid, maar in de manier van werken worden meer algemene methodieken gebruikt. Genoemd zijn het orthopedagogische

groepsmodel en oplossingsgericht werken. Voor de LVB-doelgroep is weerbaarheid een belangrijk aandachtspunt: *"Dat is natuurlijk altijd een dingetje bij LVB, dat we soort overgeleverd zijn aan de jungle van de stad, om het zo maar even te zeggen."* Jongeren hierop voorbereiden kan een lastig punt zijn omdat begeleiders afhankelijk zijn van de ruimte die jongeren geven om ze te begeleiden.

In vergelijking met de kinderenwoonvorm wordt de structuur in de jongerenwoonvorm wat vrijer gelaten. Er wordt minder met regels gewerkt zodat jongeren leren om hun eigen structuur 'neer te zetten'.

Respondent: *"En dan ga je veel meer kijken, jij mag je leven leiden zoals jij denkt dat je het moet leiden. En daarin sturen we natuurlijk want sommigen zitten op school en gaan er vervolgens weer vanaf. Sommigen hebben een baantje en raken dat baantje weer kwijt. Dus daarin ben je vooral bezig, wat leer je nou van deze situaties? Meer het ervaren leren is dan een belangrijke omdat ze zelf natuurlijk een beetje moeten leren om hun eigen regie in handen te krijgen en niet afhankelijk te zijn van de structuur die de begeleiding neerzet."*

Interviewer: *"Een beetje ontdekken dus."*

Respondent: *"Dan mogen ze een beetje ontdekken van hoe doe ik dat nou? En dat gaat met heel veel vallen en opstaan gepaard. [...] Zodra ze achttien worden proberen we ze in te schrijven voor een eigen woning. Maar bij sommigen is dat echt nog een stap te ver. Ze zitten natuurlijk in hun ontwikkeling lager dus dat is eigenlijk, ga je dan een kind al op zichzelf zetten?"* Medewerker Pameijer

3.1.3 Gebruik uitstroomprofielen

In de interviews met de aanbieders is nagegaan of ze bij de voorbereiding op uitstroom gebruik maken van uitstroomprofielen. Als voorbeeld zijn de uitstroomprofielen genoemd die het Nederlands Jeugdinstituut (NIJ) heeft opgesteld.¹⁴ De vier uitstroomprofielen van het NJI zijn onderscheidend in de mate van zelfstandigheid en zelfredzaamheid van de jongere, en de benodigde woonbegeleiding. De uitstroomprofielen zijn

¹⁴ [Uitstroomprofielen: woonondersteuning in overgang van jeugdzorg naar volwassenenzorg \(nji.nl\)](https://www.nji.nl/onderzoek/uitstroomprofielen-woonondersteuning-in-overgang-van-jeugdzorg-naar-volwassenenzorg)

bedoeld om samen met jongeren te kunnen werken naar een toekomstige vervolgpeik.

Aanbieders zijn wisselend bekend met de uitstroomprofielen van het NJI. Het varieert van ervan gehoord hebben tot inhoudelijk op de hoogte zijn van de uitstroomprofielen. Geen van de aanbieders maakt gebruik van deze uitstroomprofielen. Timon benoemt voor hun interne doorstroom naar de WMO-voorzieningen te werken met 'profielen', waarin omschreven is welke mate van zelfstandigheid een jongere moet beheersen om door te kunnen stromen naar een bepaalde woonvoorziening.

"Die hebben wij intern dus ook bedacht. Dat hadden we eerst gedaan. Toen kwamen de uitstroomprofielen van het NJI ook. Maar dat is iets dat wij eigenlijk een beetje lokaal hebben geregeld. Dus dat is niet heel Timon-breed uitgerold. Maar dat hebben wij bijvoorbeeld in onze regio wel geregeld, omdat inderdaad de uitstroom soms stagneerde, omdat er gewoon niet voldoende woningen beschikbaar zijn, zijn we veel meer intern gaan kijken van, hoe kunnen we het dan intern oplossen? Maar goed die uitstroomprofielen zijn wel heel helder beschreven. En dat zit gewoon ook in een proces van, wij noemen dat dan doorlopende zorglijn binnen Timon. Dus dan ga je van de ene naar de andere locatie doorstromen." Medewerker Timon

Qua zelfstandigheid gaat het hierbij om onderwerpen zoals dagbesteding, het betalen van huur en vaste lasten, zelfstandigheid en overige vaardigheden. Het volgende voorbeeld illustreert een 'uitstroomprofiel':

"Als je bijvoorbeeld naar [naam woonvorm] gaat, moet je bijvoorbeeld, dat zijn hele concrete dingen ook, 80% naar school kunnen. Dus je moet je dagbesteding kunnen vasthouden, je moet huur kunnen betalen. Dus je moet voldoende inkomsten hebben om je huur te kunnen betalen, maar je moet ook trouw zijn met je huurbetalingen. Je moet je vaste lasten kunnen betalen. Je mag geen schulden maken. Je moet zelf je kind op kunnen voeden of hulp

kunnen vragen. Dat soort concrete dingen hebben we allemaal opgeschreven van, dit past bij het profiel [naam woonvorm]. Dat is dan een eigen woning met ambulante begeleiding, maar nog wel geclusterd wonen, dus met meer toezicht. Maar als je in de wijk woont, moet je nog zelfstandiger zijn, dus moet je nog meer vaardigheden hebben. Als je naar [naam woonvorm] gaat moet je, dat is dan 24-uurszorg van Wmo, moet je ongeveer dat en dat kunnen. Niet ongeveer, maar dan moet je dat en dat kunnen." Medewerker Timon

3.2 Ervaringen jongeren

3.2.1 Aanpak voorbereiding algemeen

Jongeren zijn gewend om met doelen te werken. Dat geldt ook voor de voorbereiding naar meer zelfstandigheid. Een jongere benoemt dat doelen voor zelfstandigheid ook voortkomen uit het invullen van de zelfredzaamheidsmatrix¹⁵.

"Doelen- Intake, dan ga je eigenlijk de reden zeggen waarom je hier bent en zo en wat je moet leren, wat je doel is en zo. En dan naarmate je hier bent, ga je aan een plan werken en dat heeft verschillende categorieën, financiën, mentaal, sociale dingen en je cirkel en zo, ga je allemaal invoeren en dan onder een gedragswetenschapper ga je dan een gesprek voeren over wat je eigenlijk hebt ingetypt en zo en dan ga je daarover praten." (18-jarige, KTC)

"Daaruit [zelfredzaamheidsmatrix] komen ook doelen waar je nog niet zeg maar zelfstandig op genoeg bent, dus het is eigenlijk wel dat je ze zelf mag kiezen maar ook gewoon wat nodig is." (17-jarige, Fasehuis)

Doelen gaan vaak over praktische vaardigheden als boodschappen doen, het huishouden bijhouden, koken, alles wat nodig is om zelfstandig te kunnen wonen. Vooral de thema's financiën en school of werk worden vaak genoemd. De manier waarop jongeren aan deze doelen werken verschilt. Dit kan ook per verblijfsplek en per begeleider verschillend zijn. Met kamertraining worden jongeren voorbereid op (meer) zelfstandigheid.

¹⁵ De Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM) | Movisie; De Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM) toetst de zelfredzaamheid op de leefgebieden inkomen, werk & opleiding, tijdsbesteding, huisvesting, huiselijke relaties, geestelijke gezondheid, lichamelijke gezondheid, middelengebruik, vaardigheden bij activiteiten van het dagelijks leven (ADL), sociaal netwerk, maatschappelijke participatie en justitie.

Jongeren benoemen gebruik te maken van diverse (zelfstandigheids-)trainingen, apps (bijvoorbeeld de kwikstart-app) of (financiële) overzichten. Jongeren die op een leefgroep zitten benoemen bijvoorbeeld gebruik te maken van een 'KTC-boekje' waarin ze opdrachten maken om zich voor te bereiden op het KTC. Een jongere die bij de Fjord verbleef, vertelt dat ze op een bepaald moment 'zelfstandigheidsdagen' had om te oefenen met 'zelfstandig wonen'.

"Het is de bedoeling dat je het wel zelfstandig oppakt, maar je kan wel altijd om hulp vragen, als je in het proces bent dat je naar het KTC gaat. Je krijgt een mapje en dan staat allemaal uitleg daar, vragenlijst die je allemaal moet invullen en dan krijg je ook een boekje. En dan ga je wekelijks koken. Dus eerst beginnen met één KTC-dag, dan krijg je misschien € 6 om voor de dag voor jezelf te koken. (...) Dat is één dag, dan twee dagen, drie dagen, vier dagen. En dan als je dat een goede tijd hebt volgehouden en goed hebt en alle bonnetjes hebt, dan kan je dat echt in de praktijk uitvoeren als je in het KTC bent. Maar dan gewoon in het echt." (17-jarige, Leefgroep)

"Op een gegeven moment zijn het zelfstandigheidsdagen geworden, dus dat betekent echt, je staat zelf op ook, maakt je ontbijt, eet het op je kamer, maakt je lunch, eet het op je kamer. Je draait op school mee met de rest, maar op de groep ben je niet. Je bent niet in een woonkamer, je bent echt op jezelf." (18-jarige, beschermd wonen en daarvoor GGZ)

Drie maanden voordat een jongere 18 jaar wordt kunnen er al regelingen worden aangevraagd. Een jongere vertelt dat hiervoor een to-do-lijstje wordt opgesteld:

"Daarvoor hebben we ook een to-do list, van achttienpluszaken. Daar beginnen we al- Of november beginnen we al dingen- Want eigenlijk moet je drie maanden van tevoren alvast beginnen dingen aan te vragen, zodat je ze gewoon op tijd krijgt. Dus we hebben wel een to-do list daarvoor gemaakt, van wat we moeten doen, dus dat checken we wel elke week na tijdens ons mentorgesprek." (18-jarige, KTC)

In de interviews valt verder op dat jongeren die nog 16 jaar zijn (of net 17) nog weinig over hun

ervaringen kunnen vertellen omdat het voor hen nog 'ver weg' voelt.

"Omdat er wordt gewoon niks tegen mij verteld... Nou, ik ben ook pas een paar maanden zeventien, daar niet van, maar ik bedoel ik weet echt niks over achttien worden. Ik weet alleen dat je allerlei dingen moet halen uiteindelijk." (17-jarige, Fasegroep)

"Waarschijnlijk ga ik volgend jaar wanneer ik zeventien word er meer bezig mee zijn, maar nu, het is gewoon meer werk en school en zo, snap je wat ik bedoel?" (16-jarige, KTC)

3.2.2 Voorbereiding financiën

Financiën zijn een terugkerend thema in de voorbereiding op uitstroom. Zodra de jongere 18 jaar wordt, verandert er veel op financieel gebied. Zo moeten ze zelf hun zorgverzekering gaan betalen en kunnen ze zelf contracten afsluiten. De jongeren krijgen hulp bij het maken van een financieel overzicht, bijvoorbeeld een maandbegroting of een budgetplan, en leren zo om inzicht te krijgen in hun financiën en waar ze zich op voor moeten bereiden wanneer ze zelfstandig worden.

"We hebben een paar keer al, dus vanaf het begin dat ik hier kwam en misschien in het midden (...) hebben we het nog een keer gedaan en laatst heb ik het weer gedaan, eergister, is een budgetplan in elkaar zetten. Dan zet je alles- Is volgens mij een speciale app op de laptop of de telefoon. Krijg je allemaal kolommen en rijtjes en dan kan je zetten wat je binnenkrijgt, wat je uitgeeft en wat je moet betalen per maand en wat je wilt halen voor jezelf of beauty of shoppen. (...) We zetten het samen in elkaar." (18-jarige, opvang tienermoeders)

Bij het KTC gaan jongeren oefenen met leefgeld. Per week krijgen ze ongeveer 60 euro waar ze alle boodschappen (eten voor maaltijden, schoonmaak- en verzorgingsproducten) van moeten betalen. Jongeren vinden het moeilijk om van dit bedrag rond te komen en geven aan dat het niet voldoende is om een week van te kunnen leven. Een jongere benoemt dat ze hulp van een begeleider kan krijgen bij het maken van weekmenu's, als ze daarom vraagt. Een andere jongere geeft aan weinig hulp te krijgen.

"[Naam begeleider] zegt altijd van, hij kan wel gewoon weekmenu's met je maken en dan kijken van, waar acties zijn en zo. (...) Er zijn wel begeleiders die dat willen doen". (18-jarige, KTC)

Interviewer: En als het nu gaat over financiën, krijg je daar ook hulp bij?

Jongere: Ja, je krijgt één keer in de week zestig euro.

Interviewer: Maar hoe dat je daarmee om moet gaan, bedoel ik eigenlijk meer.

Jongere: Dat merk je vanzelf wel. Als jij thuis zit zonder eten, als jij thuis zit zonder wasmiddel, als jij thuis zit zonder dingen, dan ga je dat zelf later zien, want niemand gaat je helpen, dat is het gewoon. (18-jarige, Perspectiefhuis)

Jongeren die weten dat ze binnen een bepaalde periode uitstromen naar een (WMO)-vervolgplek benoemen dat ze een financiële intake krijgen waarin alle kosten inzichtelijk worden gemaakt.

"Ze gaan naar je inkomen vragen en ze gaan ook kijken naar hoeveel huur je ongeveer gaat betalen. Maar het wordt aangepast per situatie, dus bijvoorbeeld zij krijgt echt haar eigen huis, maar ik ga gewoon met iemand een huis delen of zo. Dus dan gaan ze ook kijken hoeveel je kwijt bent aan gas, water, licht en of abonnementen, boodschappen, school, et cetera. Dus zulke dingen zijn wel heel handig. Maar dat is alleen maar, alleen je financiële intake krijg je dan." (18-jarige, Perspectiefhuis)

Een aantal jongeren benoemt zelf bepaalde zaken geregeld te hebben, zoals belastingaangifte en het aanvragen van zorgtoeslag. Een jongere merkt op dat ze dergelijke dingen zelf heeft uitgezocht en daar geen hulp bij heeft gekregen. Een andere jongere vertelt dat er *achteraf* gevraagd was naar het regelen van bijvoorbeeld zorgtoeslag.

"Zeg maar belasting-. (...) Zulke dingen, daar word je niet echt mee geholpen of zo. Hoe je een rekening moet betalen of hoe je een loonstrook moet aflezen of-" (18-jarige, Perspectiefhuis)

Interviewer: Jij bent al achttien een tijdje geleden geworden, was jij erop voorbereid en hoe?

Jongere: Nee, niet echt. Bij mij was het meer achteraf dat ze vroegen van heb je zorgtoeslag aangevraagd, heb je dit gedaan, heb je dat gedaan. Dus ze verwachtten al een beetje dat ik dat had gedaan, dat had ik gelukkig ook wel gedaan, maar ze gingen er al wel vanuit dat ik dat had gedaan. (21-jarige, KTC)

Jongeren benoemen verder dat bij de financiële voorbereiding op uitstroom uit jeugdhulp het belang van sparen wordt benadrukt. Een jongere geeft aan dat dit een wekelijks onderwerp van gesprek is.

Jongere: Ze zeggen altijd, gewoon heel veel sparen. Heel veel sparen, want- Ik heb elke week mentorgesprekken en daarin zitten we dan- Hebben we dan een to-do list, kijken we van, wat moet ik nog doen, wat moet ik nog sparen en zo, wat is het doel daarvan? Dus dat is eigenlijk meer de voorbereiding. (...)

Interviewer: En hoe doe je dat dan? Krijg je daar dan hulp bij? Is het voor jou dan duidelijk hoeveel je moet sparen?

Jongere: Ja, ongeveer. We hadden een maandbegroting gemaakt van iemand die op begeleid wonen woont, hoeveel ongeveer je uitkomsten per maand zijn, dus dan heb je wel een overzicht van hoeveel je moet sparen en zo, maar het sparen ligt wel echt gewoon aan jezelf. Dus mijn mentor zelf checkt wel gewoon elke week van, heb je spaargeld aan de kant gezet, is het nog daar, of ik er niet aan ben gaan zitten en zo, dus mijn mentor doet dat wel gewoon elke week, dus- En dan praat ze ook met me van, ze wil geen druk op me zetten, maar het moet wel als ik vooruit wil gaan. (18-jarige, Perspectiefhuis)

3.2.3 Vervolgplek wonen

Voor een deel van de jongeren die we spraken, is duidelijk wat hun vervolg woonplek gaat worden. Dat is in alle gevallen een vorm van begeleid wonen. Verschillende jongeren wachten momenteel op een vervolgplek. Bij een deel van de jongeren is het nog onduidelijk wat er gaat gebeuren.

Eén van de jongeren zit inmiddels anderhalf jaar op een KTC. Ze vertelt dat ze klaar is om uit te stromen, alleen dat het niet duidelijk is wat de vervolgplek wordt. De jongere wil zelf het liefst een eigen woning en zoekt elke dag op Woonnet. Ze geeft aan dat begeleid wonen eigenlijk geen passende vervolgplek is omdat ze zelfstandig genoeg is, maar voor begeleid wonen is het mogelijk om urgentie te krijgen als het niet lukt om zelf een huis te vinden:

"Ik zit ook op internet een beetje rond te zoeken, al is het maar antikraak. Het is al goed genoeg voor mij als ik uit de jeugdzorg ben. (...) Ja, ideaal wil ik op

mezelf gaan, maar het is een beetje moeilijk met een woning vinden. Dus nu is het gewoon eigenlijk door naar begeleid wonen, maar veel duidelijkheid is daar nog niet over. Maar stel ik krijg eerder een huis, dan ga ik dat doen in plaats van begeleid wonen. Want ik heb eigenlijk alles al om op mijzelf te gaan wonen. Ook geld gespaard.” (18-jarige, KTC)

Sommige jongeren geven aan uitleg over wonen en over de beschikbare opties voor wonen te missen in de voorbereiding op doorstroom en uitstroom. Ze vinden het daarbij ook belangrijk dat er rekening wordt gehouden met hun wensen en voorkeuren, ondanks de wetenschap dat er momenteel een wooncrisis is: *“Als het mogelijk is, laat de jongeren meer weten. Houd jongeren meer op de hoogte. Dat ze een beetje keus hebben waar ze komen.”* (18-jarige, KTC) Het is namelijk wisselend hoeveel duidelijkheid de jongeren hierover ontvangen.

“Ik ben al een tijdje achttien, dat is al een tijdje geleden, maar als ik dan achteraf terugkijk, denk ik soms wel van misschien had ik wel sommige dingen kunnen vragen of dat toch niet anders kon. Want ik ging er gewoon mee akkoord dat ik naar de eerste de beste plek ging die er was omdat ik niet op de crisisopvang wou wonen, maar misschien had ik wel kunnen vragen van ik wil daarheen of ik wil daar niet heen.” (21-jarige, KTC)

3.2.4 Eigen regie

Jongeren vertellen dat ze ruimte krijgen voor eigen regie in het voorbereidingsproces richting zelfstandigheid. Voor de ene jongere werkt dat prima, zij weten hun begeleider of mentor te vinden wanneer zij vragen hebben. Voor andere jongeren werkt dat minder goed, zij beschrijven dat de regie te veel bij hen ligt en geven aan juist meer sturing nodig te hebben.

“Als je zeventien bent en je gaat achttien worden, dan wil je liever niet dat de regie bij jou zit... Je moet gewoon zeggen als je zeventien bent, zo weet je wat, ik word over een jaar zeventien, we gaan gewoon in langzame stappen ernaartoe werken... (...) Maar dan ga je gewoon in langzame stappen ernaartoe werken en dan is het niet zo van, is het niet stress dat je in een keer alles krijgt, maar dus ook niet zo van ik weet niks.” (17-jarige, Fasehuis)

“Voordat je hier komt, je krijgt sowieso een gesprek hier met begeleiding en gedragswetenschapper volgens mij. En ze gaan jou die vragen stellen van, kan je koken, ben je zelfstandig, kan je dit, kan je dat? Dus het ligt echt aan wat je tegen de mensen gaat zeggen. Zodat ze jou gaan helpen. Anders krijg je geen hulp. Want ze gaan ook niet vragen soms of je hulp nodig hebt. Dus je moet zelf naar ze toe lopen. Anders blijft het gewoon aan jou liggen.” (18-jarige, Perspectiefhuis)

Jongeren mogen ook meedenken over een vervolgplek, maar wat uiteindelijk mogelijk is hangt af van factoren zoals beschikbaarheid van plekken. Jongeren willen op een gegeven moment ook weg uit de jeugdhulp en nemen daardoor eerder een woonsoort of -vorm aan wat wellicht niet hun eigen eerste keuze was geweest.

Interviewer: Dan nog weer heel even terug op het wonen. Je zegt, ik ben daar nog niet zo heel erg mee bezig. Tenminste, je gaf aan van dat moeten we nog allemaal bedenken. Maar je kunt daar dus wel over meedenken? Ik bedoel, heb jij daar zelf een soort stem in? In-

Jongere: Natuurlijk, het gaat helemaal naar wat jij wil en wat kan gebeuren, wat je wil, gaan ze gewoon samen meekijken. In ieder geval bij mij. (17-jarige, Perspectiefhuis)

“Bij ons is dat niet zo [zelf bepalen waar je heen gaat], want er zijn bij ons echt lange wachttijden en dan is het gewoon waar eerder plek is, ga je heen. Wel zeggen van oké, jij bent nu zelfstandig, jij gaat naar fasehuis, maar niet waar want het is- Bij mij was het gewoon waar eerst plek komt, dan ga je daarheen.” (21-jarige, KTC)

3.2.5 Aandachtspunten

Jongeren benoemen een aantal aandachtspunten voor jeugdhulpaanbieders. Ze willen vooral dat ze serieus genomen worden, dat er naar ze geluisterd wordt en dat er tijd en aandacht is om ze voor te bereiden op een vervolgplek. Ook zouden ze meer en duidelijke communicatie willen hebben over het uitstroomtraject.

Interviewer: En wat zou je de jeugdhulp nog mee willen geven? En dan bedoel ik ook echt als het gaat over dat voorbereiden op 18 en over die vervolgplekken?

Jongere: Meer moeite doen voor de jongeren, meer aandacht aan ze besteden, meer oprecht te zijn en luisteren naar de jongeren. Gewoon echt luisteren naar wat de jongere te zeggen heeft en wat hun wensen zijn. Want het is ook niet realistisch dat al je wensen worden vervuld, maar ik weet dat heel veel wensen dat jongeren hier hebben, zijn niet supergroot. Het zijn gewoon dingen waar ze zichzelf fijner bij zouden voelen. En ik weet wel eigenlijk bijna 100% zeker dat het gewoon haalbaar is. (18-jarige, KTC)

“Ik denk hulp op maat sowieso dan. En dan dat ze er ook echt tijd voor nemen wanneer je doelen hebt, want na je achttiende moet je zelfstandig zijn, maar dat ze er dan tijd voor nemen en kijken of je echt gewoon die doelen hebt bereikt, of je het echt kan. Serieus genomen worden, dat ze naar je luisteren. (...) Dat ze niet te veel stress op je zetten om eerlijk te zijn, want op een gegeven moment als je achttien wordt dan werd er tegen mij gezegd van moment dat je achttien wordt en als het dan goed gaat, dat je op een gegeven moment uit huis gaat en urgentie en al die dingen. En ik denk echt zo van ik zit op de middelbare school dan, wat moet dit voorstellen? Dus dat ze niet al te veel druk op je dan zetten daarvan.” (21-jarige, KTC)

Deze ervaren druk is herkenbaar voor meer jongeren, zeker als het gaat om het thema financiën:

“Minder positieve kanten is meer dat ze eigenlijk- Die druk wat ze je soms geven, kan van tijd tot tijd een beetje te veel worden, want dan zit je ook- Financieel kan het ook niet altijd goed gaan en dan heb je dan ook die druk van, ik moet sparen want ik word zo achttien en ik moet dan van hier eigenlijk weg.” (17-jarige, KTC)

Jongeren benoemen ook dat er verschillen zijn tussen hulpverleners en verblijfsplekken. Verschillen hebben te maken met betrokkenheid en beschikbaarheid van hulpverleners. Jongeren vinden dat daar wel meer één lijn in mag worden getrokken.

“Ja, je merkt het gewoon, de ene is wat meer betrokken dan de ander. Maar ook qua dingen oppakken, weet je soms al van als ik naar die ga dan kom ik wel verder en als ik naar die ga, hoef ik niet echt veel te verwachten.” (17-jarige, Fasehuis)

Tot slot geven jongeren ook adviezen mee aan andere jongeren die nu nog in de jeugdhulp verblijven. Een advies is om te sparen van het geld dat je met een bijbaan verdient. Dat geld heb je volgens deze jongere nodig om een vervolgstap naar een andere woonplek te maken.

Jongere 1: “Ik weet niet hoe het met andere stichtingen of organisaties zijn, maar wij krijgen leefgeld. Probeer gewoon eigenlijk met dat leefgeld wekelijks te leven. In plaats van dingen uit je eigen zak te pakken. (...) Ja. Gewoon, bijvoorbeeld krijg je salaris, probeer echt je helpt gewoon aan de zijkant te leggen. Want ik snap wel, je wilt gewoon je geld uitgeven voor, weet ik veel, naar de film gaan met je vrienden, drinken, kleding. Maar probeer wel echt gewoon de helpt aan de zijkant te leggen.”

Jongere 2: “Ja, want je gaat ook random uit het niks, krijg je te horen van, je woning is er. Snap je? Dus voordat je denkt dat je genoeg tijd hebt om misschien nog tweeduizend te sparen, volgende maand moet je al naar buiten.” (18-jarige jongeren, Perspectiefhuis)

Andere adviezen zijn om zelf aan de bel te trekken wanneer je merkt dat je ergens vastloopt. Jongeren hebben namelijk de neiging om dingen zelf te doen: uit ‘eigenwijsheid’ (terwijl hulp misschien wel gewenst is, maar erom vragen is lastig) of omdat ze gewend zijn om veel dingen zelf te doen. Om dan zelf met een hulpvraag naar een begeleider te gaan kan moeilijk zijn, maar wordt door de jongeren wel aangeraden.

“Trek snel genoeg aan de bel. Dus wanneer je merkt dat je een beetje niet echt, dat je iets fout gaat gewoon, kan je, moet je gewoon naar je mentor gaan. Die hebben altijd wel een oplossing. Maakt niet uit wat het is, er is wel altijd iets dat ze kunnen doen.” (18-jarige, KTC)

“Vooral, spreek je uit, denk ik. Als je je ergens zorgen over maakt, blijf je uitspreken, zoek hulp. Je kan dus niet altijd verwachten dat die hulp geboden wordt.” (18-jarige, beschermd wonen, daarvoor GGZ)

Jongeren benoemen verder dat het belangrijk is om je eigen toekomst in gedachten te houden en om tijdig na te denken over wat je in die toekomst zou willen.

"Ik zou meegeven, ook al krijg je niet altijd hulp van een begeleider of het is gewoon een slechte omgeving of je woont met vervelende jongeren. Ik vind dat een jongere zelf gewoon moeite moet doen voor zichzelf, voor hun eigen toekomst. Want aan het einde van de dag moeten hun dat zelf doen en niemand anders gaat dat voor hun doen. Dat ze dat beseft een beetje krijgen van, ik moet het voor mijzelf doen, zelf mijn toekomst bouwen." (18-jarige, KTC)

(...) Maar ik denk dat je eigenlijk op iemands zestiende al moet beginnen met gewoon, wat wil je als je achttien bent? Waar wil je staan, wat wil je doen, wil jij in een gezinssituatie zijn, wil je helemaal op jezelf wonen, wil jij in een fasehuis? Wat wil je? Dit zijn de opties, waar droom je van, waar word jij gelukkig van, waar voel jij je thuis? Ik denk dat je daar op iemands zestiende al mee moet beginnen, omdat- Natuurlijk, je verandert nog heel veel in die twee jaar. Maar als je zestien bent, heb je echt al wel een bepaalde droom wat je wil. En op je zestiende weet je ook echt wel of je in een gezinssituatie wil zijn of niet. Ik denk dat je gewoon vroeg moet beginnen met mogelijkheden. Mogelijkheden, mogelijkheden, mogelijkheden, en niet in onmogelijkheden." (18-jarige, beschermd wonen, daarvoor GGZ)

4 Uitstroom jeugdhulp met verblijf

Dit hoofdstuk gaat over de uitstroommogelijkheden die aanbieders inzetten om jongeren uit te laten stromen. We gaan in op de uitstroom in de praktijk, de inzet van verlengde jeugdhulp, de rol van de casusregisseur bij uitstroom, de behoefte aan uitstroommogelijkheden en ervaren belemmeringen bij uitstroom.

4.1 Uitstroom in de praktijk

Vanaf 18 jaar kan een jongere zorg en ondersteuning krijgen vanuit andere wetten, zoals de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), de Zorgverzekeringswet of de Wet langdurige zorg (Wlz). De Wlz is van toepassing op mensen met een beperking die levenslang toegewezen zijn op zorg.¹⁶

In deze paragraaf gaan we in op hoe de uitstroom van jongeren er per type systeemaanbieder uitziet. We maken daarbij steeds onderscheid tussen uitstroom naar Wmo, Wlz en 'overig'. Het was niet mogelijk om een kwantitatief beeld te geven omdat aanbieders wisselend op de hoogte zijn in welke mate de uitstroommogelijkheden voorkomen. Het gaat dus om een globale inschatting volgens de aanbieders.

Timon, Prokino, Enver

De inschatting van deze aanbieders is dat het merendeel van hun jongeren op den duur zelfstandig kan wonen. Enver benoemt dat naar schatting 90% van hun doelgroep uiteindelijk zelfstandig kan wonen, met eventueel tijdelijk nog ambulante begeleiding.

Uitstroom naar Wmo

De meeste jongeren stromen volgens deze aanbieders uit naar een (WMO)-woonvoorziening met (ambulante) begeleiding. Uitstroom naar beschermd wonen komt minder vaak voor. Bij Timon en Prokino die een doorgaande zorglijnen 18-/18+

hebben, gaat het vooral om doorstroom naar een interne voorziening. Bij Enver gaat het om uitstroom naar een externe zorgaanbieder; ze werken daarbij vaak samen met Timon en Prokino. Bij Timon is de inschatting dat ongeveer de helft van de jongeren doorstroomt naar een interne WMO-voorziening. Timon heeft voor deze interne route voor doorstroom een gedetailleerde werkinstructie waarin alle processtappen, rollen en verantwoordelijkheden van alle betrokkenen zijn beschreven. Drie maanden voor de 18^e verjaardag wordt een WMO-aanvraag gedaan bij het Jongerenloket (Centraal Onthaal Jongeren, COJ).

Uit de interviews komt naar voren dat jongeren geen 'standaardroute' naar uitstroom afleggen. Met andere woorden, de 'route' naar uitstroom verschilt per jongere en hangt af van de (hulp)vraag of behoefte van een jongere. Zo benoemt een medewerker van Enver dat er jongeren zijn die direct vanuit een KTC al dan niet met urgentie uitstromen, maar er zijn ook jongeren die vanuit een KTC eerst naar Boekholt (zie verder) gaan en daarna met urgentie uitstromen naar zelfstandig wonen. Een medewerker van Prokino noemt als voorbeeld dat er jongeren met verlengde jeugdhulp op een leefgroep zitten die de stap naar het KTC overslaan en direct aangemeld worden bij begeleid wonen. Een logische stap na het KTC is volgens deze medewerker wel een doorstroom naar een bepaalde mate van begeleid wonen.

Een specifieke voorziening die in de interviews naar voren kwam is de locatie Boekholt. Boekholt is een uitstroommogelijkheid voor jongeren die bij Timon, Prokino of Enver verblijven. Jongeren kunnen bij Boekholt zelfstandig wonen met ambulante Wmo-begeleiding van één van deze aanbieders. Voor Timon, Prokino en Enver geldt dat ze in theorie ieder 15 plekken hebben om jongeren uit

¹⁶ Het gaat om een kwetsbare groep mensen die blijvend is aangewezen op permanent toezicht of op 24-uurszorg in de nabijheid.

te laten stromen bij Boekholt. In de praktijk ziet de verdeling er anders uit.

Timon meldt relatief weinig jongeren aan bij Boekholt. Dit heeft volgens een medewerker van Timon te maken met het beperkte aantal uren dat aan begeleiding gegeven kan worden en met de contra-indicaties die gelden voor instroom bij Boekholt, zoals psychiatrische problematiek en verslavingsproblematiek. Een groot deel van de jongeren (naar schatting driekwart) zou op grond van de contra-indicaties afvallen. Ook voor de tienermoeders die bij Timon verblijven is Boekholt geen optie omdat er geen kinderen mogen wonen. Timon laat jongeren bij voorkeur doorstromen naar één van hun eigen WMO-locaties waar meer begeleiding geboden kan worden dan bij Boekholt. Ze zien Boekholt eerder als een uitstroomoptie na hun eigen WMO-aanbod.

“Maar de praktijk is wel dat daar [Boekholt] dus die jongeren met één keer begeleiding in de week soms twee keer maar, het moeten kunnen redden, zelf hulp kunnen vragen, geen psychiatrische problematiek, geen verslavingsproblematiek. Dan valt ongeveer driekwart denk ik al af. Zeker psychiatrisch, dat is gewoon aan de hand. Dus dat maakt wel dat het heel lastig is. Liever laten we onze jongeren doorstromen naar de Wmo van onszelf, waar je ook intensievere begeleiding kan bieden. En dan na die Wmo, dan naar Boekholt. Dat is meer als een eindstap.” Medewerker Timon

Bij Enver is de inschatting dat er 7-8 plaatsen bij Boekholt bezet zijn door jongeren die vanuit Enver komen. Voor Prokino geldt dat alle 15 plaatsen bezet zijn door jongeren die vanuit Prokino naar Boekholt zijn uitgestroomd. Een medewerker van Prokino denkt dat ze jongeren vanuit een KTC of fasegroep nu sneller door laten stromen naar Boekholt in plaats van ‘direct’ zelfstandig te wonen. Uit het gesprek met Prokino komt ook naar voren dat ze jongeren een kans willen geven bij Boekholt en daarin soms ook wel een risico nemen.

“En soms moet je jongeren inderdaad een kans geven, ook al zouden we bijvoorbeeld heel erg twijfelen. We hebben met Boekholt een aantal jongeren

gehad, we dachten, we moeten het maar even zien of dit hem wordt, maar laten we het wel proberen. En die blijken het fantastisch te doen. Dus dat is ook een risico wat je moet nemen, zonder dat je natuurlijk gaat falen.” Medewerker Prokino

Een specifieke doelgroep van Timon zijn tienermoeders. De tienermoeders die bij Timon verblijven, kunnen uitstromen naar een WMO-opvang voor tienermoeders van Timon zelf of van een andere aanbieder. Afhankelijk van de hulpvraag/behoefte kan 24-uurszorg geleverd worden of ambulante begeleiding (geclusterd wonen). Vanuit deze opvanglocaties stromen tienermoeders met urgentie uit naar een zelfstandige woning met ambulante begeleiding.

Uitstroom naar Wlz

Voor alle drie de aanbieders geldt dat uitstroom naar de Wlz vrijwel niet voorkomt. Een medewerker van Enver benoemt dat in hun optiek voor sommige jongeren de route richting Wlz passend zou zijn. De route richting Wlz is echter ingewikkeld, zeker voor de doelgroep onder de 18 jaar omdat de gedachte is dat er nog ontwikkelingsmogelijkheden zijn. De kans dat deze jongeren op straat dreigen te komen en in zwaardere zorg terecht komen is groot, aldus een medewerker van Enver. Een medewerker van Timon benoemt dat het ook wel eens voorkomt dat een jongere vanuit de Wlz wordt omgezet naar de Wmo. *‘Het is eerder andersom, dat jongeren vanuit de Wlz omgezet worden naar de Wmo, terwijl ik dat ook soms helemaal niet terecht vind. Want dan denk ik, een verstandelijke beperking heb je niet voor twee jaar.’*

Uitstroom overig

De inschatting is dat een gering deel van de jongeren teruggaat naar hun eigen netwerk. Directe uitstroom naar een zelfstandige woonruimte komt vrijwel niet voor. Timon schat in dat die uitstroom over de jaren heen ongeveer 5% is.

iHUB

Uitstroom naar Wmo

Voor jongeren die bij iHUB uitstromen is een

passende vervolgplek vaak een WMO-voorziening voor beschermd of begeleid wonen. Medewerkers van iHUB benoemen dat het voor jongeren die vanuit de gesloten jeugdhulp uitstromen moeilijk is om een vervolgplek te vinden. Dat heeft te maken met de zware problematiek van deze jongeren. Het gaat o.a. om jongeren met een jeugdbeschermingsmaatregel of jongeren met een hoog forensisch profiel, maar ook jongeren die op een meidengroep zitten vanwege onder andere (slachtofferschap) seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ze komen bij het reguliere aanbod van de andere J&O-aanbieders niet binnen: *“Die willen onze kinderen niet”*. Volgens een medewerker komen jongeren terecht bij nieuw opgerichte aanbieders als Seedzorg, Zorg Hoop Liefde en Scaly. Dit is in veel gevallen ter overbrugging van de overgang naar de Wmo.

Uitstroom naar Wlz

Uitstroom naar de Wlz komt voor, maar dit betreft enkele jongeren. Ook bij iHUB komt naar voren dat het een ingewikkeld en moeizaam proces is om een indicatie te krijgen. Bij jongeren met een combinatie van een verstandelijke beperking en psychiatrische problematiek is het lastig aan te tonen dat de problematiek veroorzaakt wordt door de verstandelijke beperking en dat die verstandelijke beperking de hoofdgrond is. Dan wordt een Wlz-aanvraag vaak afgewezen. Ze merken dat er voor hun doelgroep weinig erkenning is voor de Wlz.

“En wat je natuurlijk veel ziet, is dat er sprake is van een verstandelijke beperking, gedragsproblematiek, een stukje psychiatrische problematiek. Dus dat dat door elkaar heen loopt. En dat er dan gezegd kan worden van, maar de problematiek wordt niet veroorzaakt of de verstandelijke beperking is niet de hoofdoorzaak van de problematiek. Dan wordt die aanvraag afgewezen. Terwijl eigenlijk zo'n plek wel het beste is.” Medewerker iHUB

Uitstroom overig

Sommige jongeren gaan vanwege het ontbreken van een perspectief op woonruimte terug naar een onveilige (thuis)omgeving of gaan op straat rondzwerven.

“Dan behoort één van die jongeren die in die studio's woont, wordt achttien. Dan hoeven ze niet direct weg, maar daar moeten we dan wel natuurlijk van alles voor regelen. En soms is het perspectief op zelfstandig kunnen wonen door gebrek aan woonruimte zo klein, dat zo'n kind zegt, ik ga wel weer bij mijn moeder wonen. En dan vraagt de betrokken hulpverlener, naar je moeder? Maar er was toch heel veel gebeurd met je moeder? Ja, klopt, misbruik, mishandeling, maar wat moet ik anders? Dus wat je voelt bij deze jonge volwassenen is dat de wanhoop soms zo hoog is, dat ze teruggaan naar een onveilige situatie. Of op straat terecht komen, wat ook heel erg veel gebeurt en met al hun kwetsbaarheid vanuit- Wat hun jonge leven al gebeurd is, zie je ze dan natuurlijk heel snel afglijden naar situaties waar je ze niet in wil hebben.” Medewerker iHUB

Yulius en Youz

Beide aanbieders hebben in vergelijking met de andere aanbieders wat minder met een 'woonvraag' van jongeren te maken omdat jongeren hier tijdelijk verblijven voor een behandeling. Op het moment dat jongeren 18 jaar worden, kan de behandeling wel eventueel doorlopen onder de Zorgverzekeringswet.

Yulius geeft aan dat jongeren over het algemeen na een opname weer thuis gaan wonen. Een optie voor jongeren met autisme is om uit te stromen naar het Fundament, een WMO-voorziening van Yulius (beschermd wonen) voor jongeren in de leeftijd van 18 tot 23 jaar. Doel bij het Fundament is om jongeren in ongeveer drie jaar tijd uit te laten stromen naar zelfstandig wonen met ondersteuning thuis (bij ouders of in eigen woning). Jongeren die voor een dergelijke woonvorm in aanmerking komen, komen bij het Fundament op een wachtlijst.

Jongeren die bij Youz op de Fjord zitten en niet terug kunnen naar hun netwerk worden vaak aangemeld voor beschermd wonen, of voor begeleid wonen wanneer ze meer zelfredzaam zijn. Omdat jongeren vanwege de ernst van hun problematiek vaak nog een bepaalde mate van begeleiding nodig hebben, komt het niet vaak voor dat jongeren direct uitstromen naar een zelfstandige woning.

Pameijer

Uitstroom Wmo

De meeste jongeren die bij Voorbereidend Kamertraining verblijven, stromen uit naar een woonvoorziening van 'Pameijer Woont' (beschermde/begeleid wonen). Van de tien jongeren die tot nu toe dit jaar zijn uitgestroomd zijn twee jongeren naar Pameijer Woont gegaan en staan er drie op de wachtlijst. Een mogelijkheid is om binnen Pameijer een route te volgen om in aanmerking te komen voor een woning met ambulante begeleiding (een interne route binnen Pameijer met urgentie?). Jongeren zouden dan binnen driekwart jaar een woning kunnen hebben, maar dat blijkt in de praktijk inmiddels een langere periode te zijn. Aan deze optie zitten allerlei voorwaarden verbonden, zoals dat jongeren in staat moeten zijn om de huur te betalen, dat ze geen schulden hebben of dat ze al budgetbeheer krijgen.

Uitstroom Wlz

Uitstroom naar Wlz komt voor, maar dit betreft enkele jongeren omdat het moeilijk is om een indicatie te krijgen. Een medewerker vertelt: *'Maar het is wel moeizaam om die te krijgen voor deze jongeren. Dat krijg je niet zomaar.'*

Uitstroom overig

Het komt niet vaak voor dat jongeren teruggaan naar hun ouders. Het zijn uitzonderingsgevallen. De optie om terug te gaan naar hun ouders wordt wel besproken, maar is vaak niet realistisch vanwege de problemen die in de thuissituatie spelen wat soms ook de reden is dat jongeren bij Pameijer verblijven. Er zijn ook jongeren die geen begeleiding meer willen, ze zijn 'hulpverleningsmoe' en gaan proberen zelf iets te huren of ze komen ergens in hun netwerk terecht. Een medewerker vertelt daarover: *"Als ik nou kijk naar de afgelopen periode, dan is er iemand gaan wonen in een soort pleeggezin en er is er ook eentje, die is bij haar aanstaande schoonouders ingetrokken. Dat kan allemaal. Dus zo gebeurt dat ook."*

4.2 Verlengde jeugdhulp

Een deel van de jongeren stroomt niet uit op 18-jarige leeftijd, maar krijgt te maken met verlengde jeugdhulp. Verlengde jeugdhulp kan worden aangeboden als er na de 18e verjaardag van een jongere geen passende zorg vanuit een ander kader (Wmo, Wlz of Zvw) is. Er moet dan minimaal aan één van de volgende voorwaarden worden voldaan:

- 1) De jeugdzorg die vóór de 18e verjaardag is begonnen, is nog niet afgerond.
- 2) Vóór de 18e verjaardag is al bepaald dat er jeugdzorg nodig is.
- 3) De jeugdzorg is vóór de 18e verjaardag afgerond, maar de cliënt heeft binnen een half jaar (nadat de cliënt 18 is geworden) weer hulp nodig.

Jeugdhulp kan verlengd worden tot de 23e verjaardag, en in geval van jeugdreclassering nog langer. De gemeente bepaalt of een jeugdige in aanmerking komt voor verlengde jeugdhulp.

Met name de J&O aanbieders hebben te maken met jeugdigen bij wie sprake is van verlengde jeugdhulp (zie ook figuur 2 in hoofdstuk 2). Bij de GGZ-aanbieders zijn er weinig jeugdigen met verlengde jeugdhulp omdat een eventuele voortzetting van de behandeling vanaf 18 jaar bekostigd wordt vanuit de Zorgverzekeringswet.

De redenen voor verlengde jeugdhulp zijn divers. Uit de interviews met de aanbieders komen de volgende factoren naar voren die een rol kunnen spelen bij de aanvraag voor verlengde jeugdhulp.

Zorginhoudelijke redenen

Aanbieders geven aan dat er vaak een zorginhoudelijke reden is om jeugdhulp te verlengen. Dat kan bijvoorbeeld zijn als een jongere sociaal-emotioneel nog onvoldoende zelfredzaam is. Onder de Wmo zijn volgens hen dan geen passende alternatieven. Jongeren hebben vaak meer begeleiding nodig dan onder de Wmo geboden kan worden. Aanbieders benoemen ook dat de leeftijd waarop jongeren instromen een rol speelt. Zij signaleren dat er steeds meer jongeren zijn die op latere

leeftijd instromen. Voor die jongeren is de periode tot 18 jaar vaak te kort om ze goed voor te bereiden op zelfstandigheid.

“En dan als wij zien dat dat meisje nog niet is uitgeleerd, omdat er nog veel onveiligheid is, huiselijk geweld, de hechting met de baby niet goed in orde. Soms ook door dat huiselijk geweld of eigen hechtingsproblematiek. Dat zijn allemaal dingen waarvan wij dan zeggen, dit meisje kan echt nog niet naar de Wmo. Dat is gewoon nog echt te onveilig. En dan kijken we altijd heel erg op inhoud van, wat is er dan nog nodig en hoelang hebben we dan nog nodig om goed over te kunnen gaan naar de Wmo? Maar als je iemand te snel in de Wmo zet, krijgt die altijd een enorme terugval. Ja, dan ben je eigenlijk alleen nog maar veel verder van huis.” Medewerker Timon

“Het ligt denk ik aan hoe oud zijn ze als ze binnenkomen. Krijg je inderdaad op zeventien-half iemand binnen- Dan moet je wel bijna. Want dat red je gewoon niet in een half jaar.” Medewerker Enver

Aanbieders geven aan dat ze zich bewust zijn dat hulpverleners de neiging hebben om door te gaan met het verlenen van zorg. Ze benadrukken hierbij het belang dat gedragsdeskundigen meekijken.

“Want die prikkel is er altijd, dat je beschermend bent. Dus dat zijn we ons echt wel bewust. Dat je soms ook wel uitgedaagd moet worden van nee, iemand moet nu door. Dus een hulpverlener heeft altijd de neiging om te denken, maar ik wil eigenlijk nog even met die moeder en dat netwerk. Dus wij zijn ons heel erg bewust van die prikkels die bij hulpverleners spelen, om de cliënt nog iets langer te behandelen. Dus het is ook heel goed dat een wijkteam kritisch meekijkt. (...) En dan is het ook heel goed dat die casusregisseur daar ook op toeziet, maar de inhoud moet voorop blijven.” Medewerker Timon

Jeugdbescherming/reclassering geeft indicatie verlengde jeugdhulp af

Soms is het de jeugdbescherming die vindt dat verlengde jeugdhulp nodig is op het moment dat een jongere 18 jaar wordt. Aanbieders die veel jongeren van de jeugdbescherming hebben, geven aan dat jeugdbescherming vaak een indicatie voor verlengde jeugdhulp afgeeft. Dat kan voor

zes maanden of een jaar zijn. Eén van de aanbieders geeft aan dat ze in die tijd dan naar een andere oplossing/vervolgplek kunnen kijken.

“Tachtig procent van onze kinderen zijn jeugdbeschermingskinderen, geen wijkteamkinderen. En de jeugdbescherming, die wil uiteindelijk dat er een oplossing is, dus die geeft een beschikking voor verlengde jeugdzorg af. En dan blijven wij degene die eigenaar van het arrangement zijn, dat is eigenlijk de mazen in het net die eigenlijk ontstaan zijn.” Medewerker iHUB

Daarnaast zijn er ook jongeren die verlengde jeugdhulp hebben in het kader van een strafrechtelijke beslissing of jeugdreclassering.

Ter overbrugging wachtlijst bij vervolgplekken

Bij sommige jongeren is er wel zicht op een vervolgplek onder de Wmo, maar blijken er wachtlijsten te zijn. Verlengde jeugdhulp is dan een overbrugging naar een vervolgplek.

“Dan ga je niet zeggen van, je bent nu achttien, wachtlijst duurt nog zes maanden. Dan ga je maar zes maanden ergens overbruggen. Afhankelijk van de problematiek, maar als er zicht is op perspectief en het gaat de achttien over voordat ze daar naartoe kunnen, wordt ook vaak wel verlengde Jeugdwet aangevraagd.” Medewerker Enver

Verandering in woonplaatsbeginsel

Vanwege de verandering in het woonplaatsbeginsel zijn er gemeenten in de regio Rijnmond die aansturen op verlengde jeugdhulp omdat ze geen passend WMO-aanbod hebben (zie ook bij ervaren belemmeringen, paragraaf 4.4). Eén van de systeemaanbieders heeft hiermee te maken gehad en verwacht dat dit vaker een rol zal gaan spelen.

4.3 Uitvoeren van casusregie

Rol casusregisseur

De casusregie van jongeren die bij een jeugdhulp-aanbieder verblijven, ligt vaak bij de jeugdbescherming of bij het wijkteam. Aanbieders zien de rol van de casusregisseur als degene die de zorg organiseert en coördineert waar nodig, ook als

zorg afgeschaald kan worden. Ze benadrukken het belang van de casusregisseur, bijvoorbeeld om af te stemmen wie wat doet, maar ook vanwege hun doorzettingsmacht om partijen aan kunnen spreken als bepaalde dingen niet goed lopen.

“Voor ons is het ongelooflijk belangrijk dat er een casusregisseur is. Wij werken natuurlijk zowel met wijkteam casusregisseurs als met jeugdbeschermers of jeugdreclasseerders. Die rol is ongelooflijk belangrijk. Je moet ook met elkaar afspreken, wie doet nu wat? En rondom veiligheidsplan, rondom wettelijke verantwoordelijkheden is die samenwerking heel erg belangrijk. Maar het is ook heel belangrijk, wij zijn de specialist, dus wij willen gewoon zo kort als mogelijk en we willen afschalen wanneer het kan. En daar heb je dus een casusregisseur ook voor nodig.” Medewerker Timon

Aanbieders merken dat er verschillen zijn tussen wijkteams in de mate waarin de rol van casusregisseur wordt opgepakt en betrokken is bij een casus. De rol van casusregisseur is nu bij de laatste aanbesteding wel nadrukkelijker benoemd, zo geeft een aanbieder aan. Het is de bedoeling dat aan elke casus een casusregisseur verbonden is.

“Dus het fenomeen casusregisseur, dat is, je zag dat iedereen daar toch wel weer zo zijn eigen invulling aan gaf. Dus je zag wijkteams waar ze dat echt serieus oppakten, maar ook teams die zoiets hadden van, jullie zitten er toch al in, wat moeten wij er dan nog in? En toen is dat toch wel aangescherpt. Bij die nieuwe aanbesteding is er een nieuwe notitie verschenen en daarin, ook vanuit de gemeentes van, we moeten- Als wij vanuit die wijkteams toch meer willen en als het gaat om ingewikkelde casuïstiek, dan moet in elke casus er wel een casusregisseur zijn.” Medewerker Youz

Capaciteit en deskundigheid casusregisseur

Aanbieders benoemen twee issues waar ze wel eens tegenaan lopen in de casusregie: onvoldoende capaciteit om de casusregie goed uit te voeren en behoefte aan meer deskundigheid bij de casusregisseur van het wijkteam. We lichten beide punten toe.

Bij jongeren bij wie op 18-jarige leeftijd de jeugdbescherming stopt, gebeurt het regelmatig dat

jeugdbescherming onvoldoende of niet tijdig een overdracht doet naar het wijkteam. Aanbieders krijgen bij het wijkteam vervolgens te maken met wachtlijsten waardoor het soms lang kan duren voordat zaken worden opgepakt. Een aanbieder benoemt als onderliggend probleem de personeelstekorten bij jeugdbescherming en wijkteam. Dat betekent dat er soms lange tijd geen casusregisseur vanuit het wijkteam betrokken is waardoor de doorstroom of uitstroom van jongeren kan stagneren. Op het moment dat er een casusregisseur is ontstaat ook regelmatig de discussie met de casusregisseur over de noodzaak van verlengde jeugdhulp en of een jongere niet kan uitstromen naar de Wmo. Een aanbieder moet dan goed onderbouwen waarom verlengde jeugdhulp nodig is. Aanbieders constateren dat dit laatste punt per gemeente kan verschillen.

“Want die jeugdbescherming die rondt af. Die heeft de verantwoordelijkheid en de taak om het over te dragen naar een wijkteam. De praktijk is vaak dat de jeugdbeschermers dat onvoldoende doet of niet op tijd doet. Het wijkteam een wachtlijst heeft. Dus in de periode dat die jongere nog met zijn jeugdzorgindicatie bij ons zit en achttien is geworden, is er niemand op dat moment betrokken. En dan zie je dat er heel veel problemen ontstaan, ook met doorstroom, want dan ligt het gewoon op de stapel bij een wijkteam. En er is niet warm overgedragen. In het slechtste geval is er ook nog eens een keer een misssende toewijzing, krijg je een wijkteam na negen maanden en die zegt, nee hoor, deze jongere moet naar de Wmo. En dan heeft die jongere al afgelopen jaar op een jeugdhulpvoorziening gewoond, waar geen rechtmatigheid onder ligt. Meestal komt dat wel goed, want daar gaan we natuurlijk ook niet mee akkoord, want er is ook gewoon over het algemeen dan ook wel sprake van dat er jeugdhulp in moet, maar ook niet altijd. Wij vinden soms ook dat een jongere door kan naar de achttien plus hulpverlening. Maar als wij geen indicatiestelling daarvoor hebben en geen regisseur, is dat ingewikkeld.” Medewerker Timon

Een ander punt van een aantal aanbieders is dat ze bij complexe casussen deskundigheid bij het wijkteam missen. Een aanbieder benoemt daar ook wel begrip voor te hebben omdat medewerkers in het wijkteam generalisten zijn, maar in het

organiseren van zorg of een passende vervolgplek rondom complexe casuïstiek kan dat voor aanbieders lastig zijn. De wens bestaat om meer deskundigheid rondom complexe casussen te organiseren.

“Dat gaat ook over ondeskundigheid en dat is logisch, want die wijkteams zitten vaak eerstelijns. En dit zijn kinderen waar heel complexe zaken spelen, zeker als daar ook nog eens een keer jeugdbescherming bij komt kijken. En ook daar zeg ik dan weer, overgang, maar is het dan een overgang naar even deskundige handen? Ik vraag me dat af en dat helpt dus dan weer niet.” Medewerker iHUB

Voor Yulius is juist een pluspunt van het wijkteam dat ze goed op de hoogte zijn van de sociale kaart.

“We bespreken natuurlijk vooraf voordat we starten met zorg af wie de casusregisseur is, soms kan dat een ouder zijn en soms is dat het wijkteam. Zodra zaken erg complex worden is het vaak handig dat het wijkteam daar ook een rol in heeft. En die kennen vaak het lokale veld heel goed. Die willen kinderen natuurlijk gewoon zo dicht mogelijk houden bij de plek waar ze zijn opgegroeid, als ze dat willen. Want ik kan wel een plek hebben op een hele andere plek, maar als ze nog naar school gaan of werk hebben ergens, is dat natuurlijk wel heel fijn. Dus daar hangt het een beetje vanaf.” Medewerker Yulius

4.4 Ervaren belemmeringen bij uitstroom

In de gesprekken met de aanbieders kwamen verschillende belemmeringen naar voren bij het voorbereidingsproces en uitstroom van jongeren uit de jeugdhulp. Naast een gebrek aan woonruimte waar in algemene zin veel jongeren mee te maken hebben, gaat het vooral om factoren die te maken hebben met de problematiek van jongeren, met financiën, met de overgang van jeugdwet naar Wmo, met de samenwerking en met de verandering in woonplaatsbeginsel. We lichten ze verder toe.

Problematiek jongeren

Zowel Timon, Prokino als Enver signaleren een verandering in de doelgroep die instroomt. Er stromen nu jongeren in die ouder zijn, met

zwaardere problematiek dan voorheen. Ook zien ze dat jongeren minder vaak een netwerk hebben waarop ze terug kunnen vallen. Aanbieders benoemen verschillende factoren voor deze ontwikkeling. Enerzijds de inzet op preventie om uithuisplaatsingen te voorkomen, wat tot gevolg heeft dat jongeren bij wie dit niet meer lukt, en bij wie de problematiek al zwaarder is geworden, op latere leeftijd instromen bij een aanbieder. Anderzijds zien aanbieders ook jongeren instromen vanuit de meer gesloten vormen van verblijf.

Voor medewerkers levert deze zwaardere doelgroep een spanningsveld op omdat de begeleidingstijd tot 18 jaar relatief kort is en daarmee een uitdaging om de begeleiding te doen slagen en een passende vervolgplek te realiseren. Als voorbeeld is genoemd dat jongeren soms met trauma binnenkomen en het vaak even duurt voordat er rust is om aan vaardigheden voor zelfstandigheid te werken. Soms is er dus een langere periode nodig om te werken aan zelfstandigheid, wat de doorstroom of uitstroom belemmert.

“We hebben natuurlijk gezien sinds die transitie en sinds dat we veel meer preventief moesten gaan doen en alles zo lang mogelijk thuis, dat onze jongeren ook heel laat komen. Dus als jij op je zeventiende en een half of zeventiende binnenkomt met zo'n rugzak van zeventien jaar, dan wordt het echt wel een grote uitdaging op je achttiende dit programma te hebben doorlopen en richting begeleid wonen te kunnen. En dat is wel het spanningsveld wat je nu ziet. Dat je ziet dat sommige jongeren zo laat jeugdzorg in komen en wij met beste bedoelingen gewoon eigenlijk al zien, dit gaat die jongen of meid gewoon niet redden. En dat is niet raar dat ze het niet redt, maar- En dat spanningsveld dan- Want dan zit je vanuit de jeugdzorg en eigenlijk hebben die die nabijheid wat [naam collega] zegt en die borging vanuit de jeugdzorg nodig, ze hebben die hoeveelheid begeleiding nodig. Maar ergens heb je dan ook een kalenderleeftijd van achttien en dan moet je ook eigenlijk naar die Wmo, waardoor die financiering anders wordt.” Medewerker Prokino

Financiën

Op financieel gebied verandert veel als een jongere 18 jaar wordt en veel zaken kunnen pas geregeld worden als een jongere 18 jaar wordt. Een

verandering in de overgang van jeugdhulp naar een WMO-voorziening is dat jongeren huur moeten gaan betalen. In de overgang naar een WMO-voorziening zien aanbieders dat jongeren dan vaak al met een huurschuld starten. Daarnaast benoemen aanbieders dat er in de jeugdhulp beperkte mogelijkheden zijn om te oefenen met financiële zaken.

“En het is lastig, want in de jeugdhulp heb je dus geen mogelijkheden om daarmee te oefenen. Dus eigenlijk komt het echte werk pas als je in de Wmo zit, omdat je dan voor het eerst inkomen krijgt. Daarvoor heb je gewoon geen inkomen. Je krijgt € 50 budget om je boodschappen voor te kunnen doen, maar dat is dan ook het enige wat je kan uitgeven. En natuurlijk gaan er dan ook nog wel weer eens be- dragen naar sigaretten in plaats van naar eten. Maar goed, dat merken ze natuurlijk snel genoeg. Maar als je dan echt, weet ik het, € 1.000 op je bankrekening krijgt, dan is het heel moeilijk om dat niet uit te gaan geven en voor je huur te gaan bewaren. (...) Dat vind ik wel echt een heel lastig punt bij ons. Als jongeren dus gewend zijn om geen geld te hebben en ze gaan het in één keer uitgeven, dan starten ze dus in de Wmo al heel snel met een huurschuld. En dat zie je dus heel vaak gebeuren bij jongeren die wij afleveren bij de volgende afdeling van Timon. Dan gaat het mis op geld. En dan zeggen ze aan de andere kant ook weleens van joh, doen jullie wel voldoende aan voorbereiding? Ook een terechte vraag. Ja, dat willen we heel graag doen, maar eigenlijk hebben we geen oefentijd.” Medewerker Timon

In de gesprekken met Timon, Prokino en Enver komt naar voren dat financiën één van de bottlenecks is om jongeren een vervolgstap te laten maken. Wanneer een jongere dit nog niet goed op orde heeft, kan dit meewegen in de beslissing om een jongere nog niet uit te laten stromen. Op zorginhoud zou een volgende stap gemaakt kunnen worden, maar financiën kunnen een belemmerende factor bij uitstroom zijn.

“Op zorginhoud zou je kunnen zeggen, we willen best wel een stapje terugzetten, dan zou zo’n constructie in Wmo-achtig, we begeleiden meer ambulantly en dat is ook onze rol en onze taak, zou het passend zijn, alleen op financiën red ik het niet.” Medewerker Enver

Bij vrijwel alle aanvragen naar vervolgplekken voor 18+ is ondersteuning bij financiën een onderwerp, zo geeft één van de geïnterviewden aan. Jongeren hierbij ondersteunen is lastig voor begeleiders omdat jongeren vaak geen inzicht in financiën willen geven als ze 18 jaar of ouder zijn, omdat ze niet zitten te wachten op de mening van een hulpverlener met wie ze vaak een persoonlijke band hebben opgebouwd. Het standaard inschakelen van bijvoorbeeld een budgetcoach die op een meer zakelijke manier jongeren hierbij kan ondersteunen, zou volgens geïnterviewde medewerkers een betere aanpak zijn.

Overgang Jeugdhulp – Wmo

Verschillende aanbieders benoemen de gescheiden werelden van jeugdhulp en WMO-zorg als een belemmerende factor bij uitstroom uit de jeugdhulp. Het gaat bijvoorbeeld om elkaar wereld onvoldoende kennen, een andere taal spreken en andere afwegingskaders hanteren. Als voorbeeld is genoemd dat vanuit de jeugdhulp meer gekeken wordt naar kansen en mogelijkheden (*‘wat kan een jongere allemaal wél’*), terwijl vanuit de Wmo de focus ligt bij wat jongeren niet kunnen (*‘anders krijg je geen Wmo’*). Eén van de aanbieders benoemt dat er wederzijds vertrouwen nodig is. De ervaring is dat er wel vertrouwen is vanuit Centraal Onthaal Jongeren, maar nog onvoldoende vanuit de wijkteams.

Een ander punt dat belemmerend werkt, is dat er aanbieders zijn die denken dat een WMO-beschikking pas drie maanden voor de 18e verjaardag aangevraagd kan worden (*in werkelijkheid is dit zes maanden, PL*). Op het moment dat de beschikking op 18 jaar wordt afgegeven, belanden jongeren vaak op een lange wachtlijst. Eén van de aanbieders oppert als oplossing om de WMO-aanvraag te vervroegen.

Daarnaast benoemen een aantal aanbieders dat er voor hun doelgroep onder de Wmo vaak onvoldoende ruimte is voor een hogere mate van begeleiding. Eén van de aanbieders geeft aan: *Je moet echt moet knokken om een goede Wmo te krijgen om toch nog wat extra zorg te leveren.*

“Cliënten die uitstromen vanuit de jeugdzorg, laten we vooropstellen dat een cliënt met een verlengde jeugdwet die niet zomaar hebben gekregen, dat is niet omdat er alleen nog maar een huisvestingsvraag ligt. Dan ligt die inhoudelijke ondersteuningsvraag er ook nog echt. De vraag is, is het toereikend als je dan overgaat naar een Wmo-arrangement van misschien nog maar tweeënhalf, drie uur per week? Is dat voldoende om zo'n jongere te kunnen laten landen, om echt helemaal wegwijs te kunnen maken voordat je hem volledig los moet laten? Ik moet echt hele sterke onderbouwingen aanleveren bij de gemeente, wil ik zo'n soort arrangement krijgen zonder dat zij zeggen, maar dan is het een intramurale plaatsing. Want de definitie de er heerst, jij gaat naar zelfstandigheid, dan heb je niet meer zoveel ondersteuning nodig, dat is niet per definitie waar.” Medewerker Prokino

Samenwerking en gezamenlijke verantwoordelijkheid

Een aantal aanbieders benoemt dat de uitstroom uit de jeugdhulp een gezamenlijke verantwoordelijkheid zou moeten zijn van verschillende partijen, zoals de gemeente, het onderwijs, de zorg en de woningbouw. Ze missen de gezamenlijke verantwoordelijkheid en in hun beleving zou de regierol van de gemeente om de verschillende partijen bij elkaar te krijgen beter kunnen.

Een ander punt dat op het voorgaande aansluit is dat iHUB bij de overgang naar de WMO bij een deel van hun jongeren ervaart dat ze bij de gemeente in een ambtelijke molen terecht komen. Het gaat om casussen waarin complexe problematiek speelt, vaak op de grens van psychiatrie en jeugdhulp. Voor deze jongeren is het moeilijk een passende vervolgplek te vinden. iHUB ervaart bij dergelijke casussen alleen te staan bij het regelen van een arrangement. Ze hebben behoefte aan een mede-eigenaar (jeugdbescherming/wijkteam) en iemand die zich verbindt aan deze casussen.

Al eerder kwam bij het uitvoeren van casusregie (zie paragraaf 4.3) aan de orde dat aanbieders onvoldoende capaciteit en deskundigheid bij het wijkteam als belemmeringen ervaren. Vanwege de schaalgrootte van de wijkteams in Rotterdam kan het ook lastig zijn om een goede samenwerking op te bouwen, zo geeft een aanbieder aan.

Gevolgen verandering woonplaatsbeginsel

Eén van de aanbieders signaleert dat er gemeenten zijn die sinds de verandering in het woonplaatsbeginsel¹⁷ nu aansturen op verlengde jeugdhulp omdat ze geen of onvoldoende passende plekken in de Wmo hebben voor begeleid of beschermd wonen. Een ander punt is dat er geen urgentie aangevraagd kan worden voor jongeren die volgens het woonplaatsbeginsel uitstromen naar een gemeente buiten de regio Rotterdam. Deze factoren belemmeren de uitstroom uit de jeugdhulp.

“Op het moment dat die jongere zou moeten uitstromen naar Wmo, dan zijn er ook wel gemeenten die die plekken helemaal niet hebben. Dus waar beschermd wonen of niet goed geregeld is of er onvoldoende plekken zijn. Dan zit er natuurlijk ook een belang om die jongere verlengde jeugdhulp te geven. Dus het is ook weleens andersom. Dat er gestuurd wordt op verlengde jeugdhulp. En dat ook door gemeentes om te zorgen dat die jongere nog een dak boven het hoofd heeft. En die jongere die moet natuurlijk daarna terug naar de gemeente van herkomst. En daar is lang niet overal in elke gemeente is daar plek. We hebben ook een Krimpen aan den IJssel bijvoorbeeld, een Lansingerland, dat zijn helemaal geen gemeentes waar begeleid wonen voorzieningen zijn. En zolang ze aangesloten zijn in de stedelijke samenwerking is daar nog niet zo heel veel aan de hand, maar als ze dat niet zijn, zoals Nissewaard en zoals Vlaardingen, Schiedam, Maassluis. Nou ja, dat speelt ook een rol. Dat is wel steeds meer dat dat opgelost wordt, want gemeentes zijn steeds meer bewust van die verantwoordelijkheid. In 2015 is de overgang gekomen en dan zie je dat daar steeds meer gemeentes ook wel

¹⁷ Het nieuwe woonplaatsbeginsel dat per 1 januari 2022 van kracht is, kent als woonplaats van een jeugdige de gemeente waar de jeugdige stond ingeschreven direct voorafgaand aan de zorg met verblijf. Deze verandering in woonplaatsbeginsel brengt met zich mee dat jongeren die in Rotterdam in de jeugdhulp zitten en 18 jaar worden, uitstromen naar de gemeente van herkomst.

daarmee bezig zijn. Maar als je natuurlijk als gemeente geconfronteerd wordt van, geen verlengde jeugdhulp, dan staat die bij mij aan het loket voor daklozenopvang, dan ga je wel nadenken over welke wet kan ik nog benutten?" Medewerker Timon

4.5 Behoeft uitstroommogelijkheden

In algemene zin benoemen aanbieders dat Rotterdam in vergelijking met kleine (rand-)gemeenten relatief veel WMO-uitstroomopties heeft. Toch is niet elke aanbieder goed op de hoogte welke WMO-uitstroomopties er zijn en bestaat er behoefte aan een overzicht van uitstroommogelijkheden.

Bij een aantal aanbieders is verder behoefte aan vervolgplekken voor een specifieke groep jongeren. Timon mist plekken voor LVB-jongeren, die vaak tussen wal en schip vallen. De eisen die Timon aan zelfstandigheid stelt, zijn voor deze jongeren vaak te hoog. Er zijn voor deze jongeren wel plekken binnen het WMO-aanbod, maar de wachtlijsten zijn daar volgens Timon erg lang (2-2½ jaar).

Prokino benoemt behoefte te hebben aan meer plekken zoals Boekholt, voor jongeren die al vrij zelfstandig zijn en daar met een geringe mate van begeleiding kunnen wonen. Ook geeft deze aanbieder aan behoefte te hebben aan een vorm van wonen tussen een woongroep en begeleid wonen in, een zogenoemde 'semimurale setting'. Een dergelijke woonvorm zou geschikt zijn voor jongeren die te licht zijn voor 24-uurszorg, maar die nog niet klaar zijn voor alleen ambulante begeleiding. Een voorbeeld zou een kamer zijn die uitkomt op een woongroep waar 24-uurszorg is.

"Omdat je ook veel jongeren hebt die inderdaad als ze achttien zijn zeggen van, ik wil echt niet meer op een groep. En dat is ook logisch, ze willen allemaal zelfstandigheid ook en laten zien van, ik kan het. Dus dan denk ik van, zo'n semimuraal, zou ik ook echt voor sommigen perfect vinden om- Toch nog wat dichterbij, maar wel dat de jongeren echt de zelfstandigheid voelen en het vertrouwen van, ik mag het echt gaan proberen." Medewerker Prokino

Youz mist passende vervolgplekken voor jongeren die op de Fjord zitten. Het gaat om plekken voor beschermd wonen. Deze jongeren blijven hierdoor langer op de kliniek dan nodig. Youz benoemt verder in algemene zin dat er 'lucht' in de keten van verblijfsplekken nodig is, zodat alle partijen makkelijker kunnen doorplaatsen.

iHUB benoemt dat de overgang voor jongeren die vanuit een gesloten setting uitstromen naar een open setting groot is. Ze missen plekken waar meer kaders en meer begeleiding is. Specifiek voor meiden met problematiek rondom seksueel overschrijdend gedrag is het moeilijk om passende vervolgplekken te vinden. Een optie zouden de Studio's van iHUB zijn, maar omdat daar met name jongeren met forse problematiek naartoe gaan, is dat voor deze groep meiden geen passende plek. Er is behoefte aan meer variatie in uitstroommogelijkheden.

"Maar vanuit gesloten, waar je dus echt maximale kaders hebt en dan richting zelfstandigheid wil, dan wordt bijna altijd geadviseerd om een tussenstap te maken op een open leefgroep. Maar zelfs op een open leefgroep vind ik de kaders echt summier eigenlijk. Terwijl wij zijn altijd heel erg zoekende naar zelfstandigheidstrajecten voor jongeren waar gewoon wel even iets meer pit inzit, waar gewoon wel wat stevigere begeleiding op zit en dat die overgang wat minder groot is, want die trajecten gaan dus ook vaak mis. Medewerker iHUB

iHUB mist verder plekken voor jongeren bij wie complexe problematiek speelt met een combinatie van psychiatrie en jeugdhulp.

5 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

5.1 Inleiding

Jeugdhulp stopt formeel op het moment dat een jongere 18 jaar wordt. Onder bepaalde voorwaarden kan de jeugdhulp verlengd worden tot 23 jaar. Jongeren die in een residentiële jeugdhulpvoorziening (24-uurszorg) verblijven, worden vaak al geruime tijd voor hun 18e verjaardag geconfronteerd worden met de vraag waar ze gaan wonen als ze 18 jaar worden. Over hoe dit proces naar (voorbereiding op) een passende vervolgplek verloopt, welke belemmeringen jeugdhulpaanbieders daarbij ervaren en wat de behoefte van zowel aanbieders als jongeren is, is weinig bekend.

Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden voerde OBI een onderzoek uit onder jeugdhulpaanbieders in de regio Rotterdam Rijnmond die jeugdhulp met verblijf aanbieden en onder jongeren die bij één van deze aanbieders verblijven. Voor het domein Jeugd en Opvoedhulp gaat het om de aanbieders Timon, Prokino, Enver en iHUB (voor de complexere doelgroep), voor het domein GGZ gaat het om Yulius en Youz en voor Jeugd met Beperking gaat het om Pameijer. Van elke aanbieder interviewden we manager(s) en uitvoerder(s). Verder spraken we veertien jongeren die bij één van deze jeugdhulpaanbieders verblijven.

Context: hoeveel jongeren stromen jaarlijks uit jeugdhulp met verblijf?

Het aantal Rotterdamse jongeren dat jaarlijks de jeugdhulp verlaat omdat ze 18 jaar zijn geworden konden we alleen bij benadering beantwoorden. Enerzijds omdat die gegevens niet beschikbaar zijn en anderzijds omdat jongeren met verlengde jeugdhulp langer in de jeugdhulp kunnen verblijven (tot 23 jaar). Om toch een schatting te geven van het aantal Rotterdamse jongeren dat min of meer in een fase zit van voorbereiding op een vervolgplek na een verblijf in de jeugdhulp, hebben

we een ruime leeftijdsgroep aangehouden, namelijk de groep 16-23-jarigen. In 2022 waren dat 331 Rotterdamse jongeren. Bijna driekwart van deze jongeren verblijft bij één van de J&O-aanbieders Timon, Prokino of Enver.

5.2 Voorbereiding op uitstroom

De keuze voor een vervolgplek is onder andere afhankelijk van de (hulp)vraag en de problematiek van jongeren. Wat hierin ook meespeelt is wat jongeren nog willen toelaten aan begeleiding. Andere factoren zijn of er een ondersteunend netwerk is en wat het beschikbare aanbod is.

Voor alle aanbieders geldt dat ze met 'begeleidingsplannen' jongeren voorbereiden op een vervolgplek na de jeugdhulp. Het toekomstperspectief is onderdeel van deze plannen. Mentoren stellen samen met jongeren doelen op, die regelmatig op voortgang geëvalueerd worden. Doelen kunnen gaan over praktische zaken, zoals financiën, schoonmaken, boodschappen doen en koken, maar ook over sociaal-emotionele zaken, zoals het omgaan met het netwerk en het opbouwen en/of onderhouden van bestaande contacten.

Vorbereiding bij financiën is een belangrijk thema, maar het is wisselend hoe aanbieders hiermee omgaan. In algemene zin maken aanbieders bij de voorbereiding op zelfstandigheid weinig gebruik van specifieke methodieken. De methodieken die genoemd zijn, zijn het 8-fasenmodel, een methodiek om jongeren doelgericht te laten werken aan hun toekomst, en de Vertrektraining. Bij één van de aanbieders kwam naar voren dat er behoefte is aan een gezamenlijke visie op wat zelfstandigheid in de praktijk concreet betekent.

Aanbieders zijn wisselend bekend met de uitstroomprofielen van het NJI. Het varieert van ervan gehoord hebben tot inhoudelijk op de hoogte

zijn van de uitstroomprofielen. Geen van de aanbieders maakt gebruik van deze uitstroomprofielen. Wel benoemt één van de aanbieders met een doorlopende zorglijn 18-/18+ voor hun interne doorstroom naar WMO-voorzieningen te werken met 'profielen', waarin omschreven is welke mate van zelfstandigheid een jongere moet beheersen om door te kunnen stromen naar een bepaalde woonvoorziening.

Uit de interviews met jongeren die in de jeugdhulp verblijven, blijkt dat ze allemaal op de een of andere manier bezig zijn met het toewerken naar meer zelfstandigheid. Meerdere jongeren benoemen druk te ervaren, vooral als het om financiën gaat. Jongeren krijgen ruimte voor eigen regie in het voorbereidingsproces, maar sommige jongeren ervaren dat de regie soms te veel bij hen ligt en geven aan juist meer sturing nodig te hebben. Jongeren mogen ook meedenken over een vervolgplek, maar wat uiteindelijk mogelijk is hangt af van factoren zoals beschikbaarheid van plekken. Jongeren geven aan meer en duidelijke communicatie te willen over het uitstroomtraject. Ook benoemen ze dat er tijd en aandacht nodig is om jongeren voor te bereiden op een vervolgplek.

5.3 Uitstroom jeugdhulp

Uitstroom in de praktijk

Per type systeemaanbieder brachten we in beeld wat de uitstroom is naar de Wmo, Wlz en 'overige uitstroommogelijkheden'. Het was niet mogelijk om een beeld te geven van de mate waarin bepaalde uitstroom(mogelijkheden) voorkomen, omdat aanbieders wisselend inzicht hebben in dergelijke cijfers. Het gaat dus om een globale inschatting.

Om te beginnen zien we dat er verschillen zijn tussen type systeemaanbieder, wat vooral te maken heeft met verschillen in doelgroep. Voor Yulius en Youz geldt dat ze in vergelijking met de andere aanbieders wat minder met een 'woonvraag' van jongeren te maken hebben omdat jongeren hier tijdelijk verblijven voor een behandeling. Behandeling kan na het 18e jaar nog wel doorlopen onder de Zorgverzekeringswet.

Wat de uitstroom naar de Wmo betreft, geldt dat de meeste jongeren van de J&O-aanbieders Timon, Prokino en Enver uitstromen naar een (WMO)-woonvoorziening met (ambulante) begeleiding. Uitstroom naar beschermd wonen komt minder vaak voor. Bij Timon en Prokino die een doorgaande zorglijn 18-/18+ hebben, gaat het vooral om doorstroom naar een interne voorziening. Bij iHUB, Youz en Pameijer gaat het met name om uitstroom naar beschermd of begeleid wonen. Bij Yulius kunnen jongeren met autisme uitstromen naar het Fundament, een WMO-voorziening voor beschermd wonen.

Boekholt is een WMO-uitstroomvoorziening voor jongeren van Timon, Prokino en Enver, die ieder 15 plekken hebben. In de praktijk is de verdeling anders en spelen verschillende overwegingen een rol om jongeren al dan niet te plaatsen. Op grond van contra-indicaties (psychiatrische problematiek, verslavingsproblematiek) valt een groot deel van de jongeren bij Timon af. Dit lijkt bij Prokino minder te spelen. Zij brengen naar voren dat ze jongeren een kans willen geven en daarin soms ook wel een risico willen nemen.

Uitstroom naar de Wlz komt vrijwel niet voor. Alleen iHUB en Pameijer benoemen dat dit soms voorkomt. Het is een ingewikkeld en moeizaam proces om een indicatie voor de Wlz te krijgen. Bij jongeren met een combinatie van verstandelijke beperking en psychiatrische problematiek is het lastig aan te tonen dat de problematiek veroorzaakt wordt door de verstandelijke beperking en dat die verstandelijke beperking de hoofdgrond is. Een Wlz-aanvraag wordt dan vaak afgewezen. iHUB merkt op dat er voor hun doelgroep weinig erkenning is voor de Wlz.

Naast uitstroom naar de Wmo of Wlz zijn er ook diverse andere uitstroommogelijkheden. Jongeren kunnen teruggaan naar het eigen netwerk, maar de inschatting is dat dat niet vaak gebeurt. Eén van de aanbieders benoemt dat er jongeren zijn die vanwege het ontbreken van een perspectief op woonruimte toch besluiten om terug te gaan naar een onveilige (thuis)omgeving. Er zijn

ook jongeren die geen begeleiding meer willen, ze zijn 'hulpverleningsmoe' en gaan proberen zelf iets te huren of gaan op straat rondzwerven. Directe uitstroom naar een zelfstandige woonruimte komt vrijwel niet voor.

Redenen verlengde jeugdhulp

Bij met name de J&O aanbieders verblijven relatief veel jongeren met verlengde jeugdhulp. Redenen voor verlengde jeugdhulp zijn divers. Vaak speelt er een zorginhoudelijke reden voor verlenging en is er volgens de inschatting van de aanbieders meer begeleiding nodig dan onder de Wmo geboden kan worden. Wat hierbij ook een rol speelt is dat er steeds meer jongeren zijn die op latere leeftijd instromen en de verblijfsperiode daardoor vaak te kort is om ze goed voor te bereiden op zelfstandigheid. Daarnaast hebben veel jongeren te maken met jeugdbescherming en komt het besluit van jeugdbescherming dat verlenging nodig is op het moment dat een jongere 18 jaar wordt; dat kan zorginhoudelijk zijn maar ook vanwege een strafrechtelijke beslissing of jeugdreclassering. Het gebeurt ook dat verlengde jeugdhulp wordt ingezet ter overbrugging naar een vervolgplek omdat jongeren bij een vervolgplek op een wachtlijst komen. Een andere ontwikkeling is dat er gemeenten in de regio Rijnmond zijn die vanwege de verandering in het woonplaatsbeginsel aansturen op verlengde jeugdhulp omdat ze geen passend WMO-aanbod hebben.

Rol casusregisseur bij uitstroom

Aanbieders benadrukken het belang van de casusregisseur, bijvoorbeeld om af te stemmen wie wat doet, maar ook vanwege hun doorzettingsmacht om partijen aan kunnen spreken als bepaalde dingen niet goed lopen. Aanbieders merken dat er verschillen zijn tussen wijkteams in de mate waarin de rol van casusregisseur wordt opgepakt en betrokken is bij een casus. Ze benoemen twee issues waar ze wel eens tegenaan lopen in de casusregie: onvoldoende capaciteit om de casusregie goed uit te voeren en behoefte aan meer deskundigheid bij de casusregisseur van het wijkteam, vooral bij complexe casussen.

Ervaren belemmeringen bij uitstroom

Aanbieders benoemen verschillende factoren die het voorbereidingsproces en de uitstroom van jongeren belemmeren.

Zowel Timon, Prokino als Enver signaleren een *verandering in de doelgroep* die instroomt. Er stromen nu jongeren in die ouder zijn, met *zwaardere problematiek* dan voorheen. Voor medewerkers levert deze zwaardere doelgroep een spanningsveld op omdat de begeleidingstijd tot 18 jaar relatief kort is en daarmee een uitdaging vormt om de begeleiding te doen slagen en een passende vervolgplek te realiseren.

Een andere factor is *financiën*. In de overgang van jeugdhulp naar een WMO-voorziening verandert er veel voor jongeren op financieel gebied. Een voorbeeld is dat jongeren huur moeten gaan betalen. Aanbieders benoemen dat er in de jeugdhulp beperkte mogelijkheden zijn om te oefenen met financiële zaken en dat jongeren in de overgang naar een WMO-voorziening vaak al met een huurschuld starten. Wanneer een jongere zijn financiën nog niet goed op orde heeft, kan dit meewegen in de beslissing om een jongere nog niet uit te laten stromen, terwijl op zorginhoud wel een volgende stap gemaakt zou kunnen worden.

Aanbieders benoemen ook de gescheiden werelden van *jeugdhulp en WMO-zorg* als een belemmerende factor bij uitstroom uit de jeugdhulp. Het gaat bijvoorbeeld om het spreken van een andere taal en het hanteren van andere afwegingskaders. Dat een WMO-aanvraag volgens aanbieders pas drie maanden voor de 18^e verjaardag aangevraagd kan worden, werkt ook belemmerend omdat de jongeren vervolgens op een lange wachtlijst belanden wanneer de beschikking op 18 jaar wordt afgegeven. Een ander punt is volgens de aanbieders dat er onder de Wmo vaak onvoldoende ruimte is voor een hogere mate van begeleiding.

De uitstroom uit de jeugdhulp zou verder een *gezamenlijke verantwoordelijkheid* moeten zijn van verschillende partijen, zoals de gemeente, het

onderwijs, de zorg en de woningbouw. Aanbieders missen deze gezamenlijke verantwoordelijkheid en in hun beleving zou de regierol van de gemeente om de verschillende partijen bij elkaar te krijgen beter kunnen.

Al eerder kwam bij het verlengen van jeugdhulp aan de orde dat de *verandering in woonplaatsbeginsel* gevolgen heeft voor de uitstroom uit de jeugdhulp. Er zijn gemeenten die sinds de verandering in het woonplaatsbeginsel aansturen op verlengde jeugdhulp omdat ze geen of onvoldoende passende plekken in de Wmo hebben voor begeleid of beschermd wonen.

Behoeft uitstroommogelijkheden

Niet elke aanbieder is goed op de hoogte welke WMO-uitstroomopties er zijn. Er is behoefte aan een overzicht van uitstroommogelijkheden.

Een aantal aanbieders heeft behoefte aan vervolgplekken voor jongeren met specifieke problematiek. Het gaat om plekken voor LVB-jongeren, plekken voor jongeren die vanuit een gesloten setting uitstromen en waar meer kaders en begeleiding nodig zijn, en plekken voor jongeren bij wie complexe problematiek speelt zoals een combinatie van psychiatrie en jeugdhulp.

Eén van de J&O-aanbieders geeft aan behoefte te hebben aan meer plekken zoals Boekholt, waar jongeren met een geringe mate van begeleiding kunnen wonen. Ook is er bij deze aanbieder behoefte aan een vorm van wonen tussen een woongroep en begeleid wonen in, een zogenoemde 'semimurale setting'. Een dergelijke woonvorm zou geschikt zijn voor jongeren die te licht zijn voor 24-uurszorg, maar die nog niet klaar zijn voor alleen ambulante begeleiding.

5.4 Overall conclusie

De hoofdvraag van het onderzoek was hoe er op dit moment vanuit een residentiële jeugdhulpvoorziening wordt toegewerkt naar een passende vervolgplek voor Rotterdamse jongeren en welke factoren daarbij een rol spelen.

We constateren dat het toekomstperspectief van jongeren onderdeel uitmaakt van de begeleidingsplannen en dat er op verschillende manieren toegewerkt wordt naar meer zelfstandigheid en een passende vervolgplek. De (hulp)vraag of behoefte van jongeren is vaak leidend en dat maakt dat de aanpak veelal maatwerk is. De voorbereiding lijkt vooral gericht op het aanleren van praktische vaardigheden (boodschappen doen, schoonmaken, koken) en omgaan met financiën. De mogelijkheden om met financiën te oefenen zijn echter beperkt. Juist in de overgang naar WMO-financiering, als er huur betaald moet worden, zien aanbieders dat jongeren in de problemen komen.

Aanbieders maken nog weinig gebruik van methodieken die ontwikkeld zijn om jongeren voor te bereiden op een toekomst na de jeugdhulp.

Een passende vervolgplek is vaak een plek waar jongeren nog een bepaalde mate van begeleiding krijgen vanuit de Wmo. Aanbieders benoemen diverse knelpunten of ontwikkelingen die het uitstroomproces belemmeren, namelijk de instroom van een zwaardere doelgroep, knelpunten rondom financiën of de overgang van jeugdhulp naar Wmo, samenwerking of door verandering in woonplaatsbeginsel. Daarnaast signaleren ze dat er voor jongeren met complexe problemen geen passende vervolgplekken zijn of ze hebben juist behoefte aan meer plekken voor jongeren die met een geringe mate van begeleiding zelfstandig kunnen wonen.

5.5 Beschouwing

Een opmerking bij de gesprekken met de aanbieders is dat het voorbereidingsproces op uitstroom vooral op hoofdlijnen in kaart is gebracht. Voor een meer gedetailleerde beschrijving waren meer gesprekken nodig geweest met uitvoerders/hulpverleners.

De focus van het onderzoek lag bij het perspectief van de aanbieders. Toch merkten we dat de ervaringen van jongeren met de voorbereiding op een vervolgplek een waardevolle aanvulling waren op

de informatie die we van aanbieders kregen. De werving van jongeren kostte tijd, maar uiteindelijk spraken we veertien jongeren. De groep was divers qua type verblijfplek, maar minder divers wat betreft geslacht omdat het lastig was om jongens deel te laten nemen. Het is verder niet helemaal uit te sluiten dat we vooral de mondige jongeren hebben gesproken.

Een aantal jongeren maakte nog de opmerking dat hun bereidwilligheid om aan dergelijke onderzoeken mee te doen niet groot is. Ze hebben vaak het idee dat er toch niets wordt gedaan met de resultaten en ze vinden het dan zonde van hun tijd om mee te doen.

Waardevol was ook de betrokkenheid van Expex jongeren die meedachten over de topiclijst voor jongeren en participeerden bij een groepsge-sprek.

5.6 Aanbevelingen

Op basis van de onderzoeksresultaten kunnen de volgende aanbevelingen worden geformuleerd.

Centraal aanspreekpunt gemeente

Met name bij complexe casussen is het voor aanbieders een uitdaging om een passende vervolgplek te vinden omdat de 'standaardroute' dan vaak niet werkt. Het is aan te bevelen om voor aanbieders een centraal aanspreekpunt te organiseren om dergelijke casussen gezamenlijk op te pakken. Aanbieders benadrukken hierbij het belang van gesprekspartners die deskundig zijn op het terrein van complexe problematiek bij jongeren.

Overzicht uitstroommogelijkheden voor aanbieders

Onder aanbieders bestaat de behoefte aan meer inzicht in uitstroommogelijkheden. Een aanbeveling is om aanbieders te voorzien van een actueel overzicht van alle uitstroommogelijkheden met bijbehorende toelatingscriteria. De uitstroomprielen die de gemeente recent heeft opgesteld kunnen daarnaast ondersteunend zijn om jongeren op een bepaalde uitstroomrichting voor te

bereiden. Belangrijk is om goed richting aanbieders te communiceren over wat al dan niet mogelijk is en wat de procedures zijn.

Gezamenlijke verantwoordelijkheid

De gemeente zou meer de regierol kunnen pakken door betrokken partijen bij elkaar te brengen om het 'uitstroomvraagstuk' meer een gezamenlijke verantwoordelijkheid te laten zijn.

Aanbod versus behoefte verblijfplekken

Een aanbeveling is om het aanbod van uitstroommogelijkheden beter aan te laten sluiten op de behoefte van aanbieders. Aanbieders uiten behoefte aan meer plekken voor jongeren met specifieke problematiek. Het gaat hierbij om plekken voor LVB-jongeren, plekken voor jongeren die vanuit een gesloten setting uitstromen en waar meer kaders en begeleiding nodig zijn, en plekken voor jongeren bij wie complexe problematiek speelt zoals een combinatie van psychiatrie en jeugdhulp. Daarnaast is behoefte geuit aan meer plekken voor jongeren die een beperkte mate van begeleiding nodig hebben en aan semimurale plekken.

Informeren jongeren

Jongeren hebben behoefte aan meer informatie over de verschillende door- en uitstroopties. Ook is het voor hen belangrijk dat duidelijk gecommuniceerd wordt over het uitstroomprioces. Een suggestie van een aanbieder is om voor jongeren een voorlichtingsbijeenkomst te organiseren. Op die voorlichtingsbijeenkomst kan verteld worden over de mogelijke opties die jongeren hebben, welke woonvormen er bestaan en wat ze inhouden.

Omgaan met financiën

Aanbieders zien dat financiën een knelpunt zijn voor jongeren in de route naar zelfstandigheid. Een aanbeveling kan zijn om een budgetcoach standaard ("preventief") in het voorbereidingsproces mee te nemen, mede vanwege de onafhankelijke rol die hij of zij kan hebben in tegenstelling tot hulpverleners die een wat persoonlijkere band met de jongere(n) hebben. De budgetcoach kan

ook een rol spelen in het omgaan met de financiële druk die jongeren ervaren.

Inzet methodiek

Om jongeren te begeleiden naar meer zelfstandigheid en ze (nog) meer de regie te geven over hun toekomst (of eventueel meer sturing), is het te aan te bevelen om daar een bepaalde tool voor in te zetten, zoals Mijn Pad of andere vormen van toekomstplannen voor jongeren. Deze aanbeveling maakt al onderdeel uit van het actieplan 'Vastpakken en niet Loslaten: voor Rotterdamse jongeren (16-27) in een kwetsbare situatie'.

In algemene zin is het voor jongeren belangrijk dat hulpverleners voldoende tijd en aandacht voor ze hebben bij het proces naar zelfstandigheid en uitstroom naar een vervolgplek.

Aandacht netwerk door inzet (vrijwilligers-)initiatieven

Voor jongeren die geen of weinig netwerk hebben is het aan te bevelen om initiatieven zoals de Rotterdamse Douwers of Netwerk Nieuw Rotterdam te betrekken bij jongeren die de jeugdhulp gaan verlaten. Dergelijke initiatieven kunnen bijdragen aan de integratie van jongeren in de maatschappij. Ze kunnen volgens een aanbieder vanwege het vrijwillige karakter mogelijk meer op dit terrein bereiken bij jongeren dan een hulpverlener.

Meer cijfermatig inzicht in uitstroom

Onderliggend onderzoek geeft geen antwoord op de vraag hoe vaak een bepaalde uitstroomoptie voorkomt. Om hier meer inzicht in te krijgen is het aan te bevelen dit nader te onderzoeken.

Gemeente
Rotterdam